

Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta

Kartläggning, analys och förutsättningar för ökad samverkan mellan bibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län

December 2008

Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta

Kartläggning, analys och förutsättningar för
ökad samverkan mellan bibliotek och studie-
förbund i Dalarnas och Örebro län

Förord

Kartläggningen av den samverkan som idag äger rum mellan bibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län samt deras respektive länsövergripande organisationer har genomförts på uppdrag av Regionförbundet Örebro. Uppdraget innebar bl.a. att kartlägga och analysera vilka problem och möjligheter dessa aktörer ser för framtiden inom uppgifter som i bred mening avser samverkan inom folkbildningsområdet. Resultatet skall sedan ligga som underlag för en projektansökan till Statens Kulturråd. Resultatet skall också ge möjlighet att kunna skapa ett underlag som kan tydliggöra ”problembilden” och att därigenom ge de involverade aktörerna en möjlighet att ”lära av varandra” samt att generera idéer som i samverkan kan utveckla befintliga och nya verksamheter inom folkbildningsområdet.

Jag vill tacka Er alla som så generöst och välvilligt försett mig med information, liksom de av er som också gav kommentarer på korrekturtexten vilket innebar att innehållet i en del avseenden kunde förtydligas. Sammantaget gjorde detta det möjligt att jag kunde genomföra mitt uppdrag. Jag vill samtidigt tacka Ina von Schantz Lundgren för värdefulla synpunkter på texten och dess innehåll.

Borlänge i december 2008

Mats Lundgren

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord 1

1. FOLKBIBLIOTEK OCH STUDIEFÖRBUND I SAMVERKAN 4

1.1 Folkbiblioteken 5

1.2 Studieförbunden 7

2. ETT PROJEKT I VARDANDE - FOLKBIBLIOTEK OCH FOLKBILDNING TILL ÖMSESIDIG NYTTA – KARTLÄGGNINGSFASEN 11

3. DATAINSAMLING 13

4. NÅGRA TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER 17

4.1 Biblioteken och studieförbund som aktörer på ett ”folkbildningsfält” 17

4.2 Samverkan genom nätverk 18

4.3 Projektet som ett led i förändrade arbets- och samverkansformer 21

4.4 Utvecklingsprocesser tar tid 22

5. RESULTATET AV KARTLÄGGNINGEN 23

5.1 Biblioteken och studieförbunden – två viktiga aktörer inom folkbildningsområdet 23

5.1.1 Folkbildningsuppgiften 23

5.1.2 Folkbiblioteket – ett ideologiskt begrepp? 27

5.1.3 Biblioteken och studieförbunden som mötesplatser 29

5.1.4 Biblioteken och studieförbundens verksamhetsmässiga relationer 31

5.1.5 Bibliotekens relationer till skolor och högskolestudenter 35

5.1.6 Biblioteken och studieförbundens tillgänglighet för olika grupper i befolkningen 37

5.2 Folkbibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län – några grunddata 41

5.2.1 Biblioteken – ekonomi och personal 41

5.2.2 Studieförbunden – ekonomi och personal 47

5.2.3 Kommunala anslag till folkbildningsområdet 49

5.3 Nuvarande och framtida intresse för samverkan mellan bibliotek och studieförbund 52

5.3.1 Biblioteken och studieförbundens nuvarande samverkan 52

5.3.2	Existerande nätverksamverkan	56
5.3.3	Biblioteken och studieförbundens intresse för framtida samverkan	57
	Bibliotekens samverkan med andra bibliotek	58
	Bibliotekens samverkan med studieförbunden	59
	Samverkan studieförbund med andra studieförbund	60
	Samverkan över länsgränser	61
5.3.4	Viljan att ”gå i täten” för samordnande utvecklingsprojekt	63
5.4	Faktorer som påverkar förutsättningarna för biblioteken och studieförbunden att samverka	66
5.4.1	Organisatoriska och ekonomiska faktorerers betydelse för att etablera samverkan	66
	Hur väl försörjda med ekonomiska medel är biblioteken och studieförbunden för att kunna bedriva sin verksamhet?	69
5.4.2	Personalens kompetens och vilja till samverkan med andra organisationer	75
5.4.3	Internet - nya möjligheter till samverkan	77
6.	DISKUSSION OCH FÖRSLAG PÅ TÄNKBARA UTVECKLINGSSOMRÅDEN	82
6.1	Projekt som ett led i förändrade arbets- och samverkansformer	82
6.2	Bibliotek och studieförbund – aktörer på två olika delfält	83
6.3	Samverkan genom nätverk	84
6.4	Förändring tar tid	85
6.5	Förslag på tänkbara utvecklingsområden	86
	Referenser	92
	Bilagor	95

1. FOLKBIBLIOTEK OCH STUDIEFÖRBUND I SAMVERKAN

Folkbiblioteken¹ och studieförbunden är grenar på samma träd och de delar en folkbildande vision. De kom emellertid att utvecklas i olika riktningar. Folkbibliotekens roll blev, av olika skäl, att verka mellan den folkrörelseförankrade folkbildningen och det formella utbildningssystemet (Hansson, 2005). De från början ideellt bedrivna folkbiblioteken togs så småningom över av kommunerna när dessa expanderade från 1960-talet och framåt. Studieförbunden å andra sidan har behållit en sådan, även om också dessa i huvudsak är offentligt finansierade. Orsakerna till detta måste troligen sökas i studieförbundens starka koppling till olika ideologiska intressegrupper, medan biblioteken inte har några sådana bindningar. Biblioteken företräder inte någon specifik ideologi utöver att värna om demokratiska fri och rättigheter. Att biblioteken och studieförbunden gått olika vägar återspeglas också av det faktum att biblioteken sorterar under Kulturrådet och studieförbunden under Folkbildningsrådet, d.v.s. Kulturrådet har regeringens uppdrag att fördela bidrag till kultur och att bedriver olika former av utvecklingsarbete inom biblioteksområdet. Kulturrådet har t.ex. ett särskilt uppdrag att stödja folkbibliotekens arbete för vuxnas lärande (http://www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=296&epslanguage=SV). Kerstin Rydbeck² skriver angående detta: "Att det numera är Kulturrådet som har en sådan uppgift understryker än mera att staten inte längre definierar folkbibliotek som bildning utan som kultur." Bibliotekens och studieförbundens verksamheter har därför kommit att bedrivas parallellt och endast ibland korsas deras vägar. Frågan är om det finns en väg till en plats där de kan mötas på regelbunden basis?

---

¹ Jag använder här begreppen folkbibliotek, d.v.s. numera kommunalt drivna bibliotek, och bibliotek som synonyma. Begreppet folkbibliotek får närmast ses som ett sätt att särskilja olika typer av bibliotek, d.v.s. vem som är huvudman för verksamheten, från varandra (se även avsnitt 5.1.2.)

² Från en diskussion om folkbildning och folkbibliotek som fanns på en e-postlista för bibliotek hösten 2008.

1.1 Folkbiblioteken

I Sverige finns ett rikt utbud av offentliga bibliotek med en verksamhet som har såväl kommuner, landsting, högskolor och myndigheter som sina huvudmän. Den kommunala kultursatsningen utgörs till största delen av folkbiblioteken som får 40 procent av de kommunala kulturanslagen. Under 2006 satsades t.ex. cirka 3,5 miljarder kronor på folkbiblioteken (Svenska biblioteksförbundet, 2006a med hänvisning till Ds 2003:66). Biblioteken styrs av politiska organ på olika nivåer i samhället. För den ”vanliga” samhällsmedborgaren är det de kommunala folkbiblioteken som de vanligen kommer i kontakt med. Hansson (2005) säger att det är många som anser att folkbiblioteken är den offentliga institution som uppfattas som minst kravfylld och där besökarna har lättast att trivas.

Folkbiblioteken växte fram från den biblioteksverksamhet som 1800-talets framväxande folkrörelser skapade, liksom från sockenbiblioteken. Biblioteket, på det sätt som vi känner till detta idag, utvecklade sina former redan i början av 1900-talet. I 1984 års folkbildningsutredning definierades folkbibliotekens roll som att ha en kultur- och en informationsuppgift (Hansson, 2005). Verksamheten kom i en formell mening inte att regleras förrän 1997 när den nuvarande Bibliotekslagen trädde i kraft, vilket bl.a. föreskriver att alla kommuner i Sverige är skyldiga att driva folkbibliotek som tillhandahåller avgiftsfria boklån (SFS 1996:1596).

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

Folkbiblioteket skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Varje kommun skall ha folkbibliotek. (SFS 1996:1596)

Folkbiblioteken har ett brett uppdrag där huvuduppgifterna är att garantera fri tillgång till information, stödja självstudier och utbildning, verka för läskunnighet samt stimulera kulturell mångfald. Offentligt finansierade bibliotek av god standard, tillgängliga för alla, är en viktig förutsättning för en levande demokrati, yttrandefrihet, kulturell utveckling och inte minst för det livslånga lärandet. (Svenska biblioteksförbundet, 2006a)

Folkbiblioteken fyller således en viktig samhällelig roll genom att de fritt tillhandhåller information via en rad olika kanaler och de är tillgängliga för alla. En av de intervjuade Länsbibliotekscheferna säger att detta inte minst gäller för invandrare, vilka t.ex. i relation till sin andel av befolkningen nyttjar biblioteket mer än vad infödda svenskar gör. Biblioteken spelar därmed en roll i integrationsarbetet.

En annan viktig uppgift är att stödja enskilda individers självbildning, liksom den formella utbildningen, och är på det sättet en viktig del av ett i vid mening folkbildande arbete. Stödet till det informella lärandet har understötts av starka företrädare inom folkrörelserna, likväl som av företrädare inom ungdomsskolan. Biblioteken har således en viktig roll i individers livslånga och livsvida lärande³.

Lifelong or rather lifewide learning implies a shift in responsibility for education and learning from the public to the private and civil spheres. Education monopolies are being dismantled and replaced by a diversity of learning environments, actors and principal organisers. (Skolverket, 2000:9)

I takt med att samhället förändras så förändras också bibliotekens roll⁴. Tecken på detta är att både bibliotekens utlåning av böcker och antalet besökare minskar, medan däremot utlåning av AV-media kontinuerligt ökar. Samtidigt finns tydliga skillnader mellan stad och land där möjligheterna att bedriva biblioteksverksamhet i tätbefolkade områden är gynnsammare än i glesbefolkade områden. Hur biblioteken nyttjas kan delvis kopplas till invånarnas inkomst- och utbildningsnivå, där de högutbildade också är de mest

---

³ Begreppet livslångt lärande (life long learning) används i den industrialiserade världen och finns inbäddad inom områden som politik, utbildning och arbetsmarknadspolitik. Begreppet kan spåras till UNESCO (the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) och vilade på ett humanistiskt ideal samt sågs som en mänsklig rättighet. Parallellt kom även OECD (Organisation for economic co-operation and development) att använda begreppet som ett verktyg för att skapa ekonomisk tillväxt. Det livslånga lärandet avser att den enskilde individen ges möjlighet (UNESCO) att lära hela livet (Berglund, 2007).

⁴ Under senare tid har en del röster om att privatisera biblioteken hörts. Ännu så länge har bara ett fåtal försök gjorts med att driva bibliotek i privat regi (DN 08-07-27). Motståndarna till dessa strävanden framhåller att biblioteket står för grundläggande demokratiska värden som skulle förloras genom en privatisering.

aktiva låntagarna. Biblioteken får en allt viktigare roll som informationsförsörjare, exempelvis har den studierelaterade bokservicen växt i betydelse (Ds 2003:66). Bokutlåningen går mot en förändrad struktur, där facklitteraturen tar allt större plats. En utveckling som sannolikt förstärkts av att skönlitteraturen allt eftersom har blivit billigare att köpa. Även om folkbibliotekens bestånd fortfarande till en helt övervägande del består av tryckta böcker tar nya medier som ljudböcker, filmer och CD-skivor en allt större plats. Informations- och kommunikationsteknologins snabba utveckling har på avgörande punkter påverkat och ger tydliga avtryck i bibliotekens verksamhet (Svenska biblioteksförbundet, 2006a). Utvecklingen inom detta område har även inneburit att själva begreppet informations- och kommunikationsteknologi utmanas där det istället sker en förskjutning mot att innehålla en betoning på interaktion och kommunikation.

När internet nu allt mer används för interaktion och kommunikation blir det vanligare – inte minst bland forskare – att använda IT som en förkortning för interaktionsteknik i stället för det vedertagna informationsteknik. Det kan ses som ett försök att symboliskt flytta fokus från systemförvaltning och kontroll av informationsflöden till interaktion och kommunikation, det vill säga hur människor använder sig av teknikens möjligheter. (Strand 2008:8)

Sammanfattningsvis kan noteras att den utveckling som nu sker, trots den omfattande omställning som redan gjorts vad gäller en anpassning till de möjligheter som informations- och kommunikationsteknologin ger, eller kanske hellre som en ökad interaktion ger, bidrar till ett fortsatt högt förändringstryck på biblioteken.

1.2 Studieförbunden

När Putnam (1993) undersökte vad som hände med effekterna av en decentraliseringsreform i Italien i början av 1970-talet och varför den demokratiska processen fungerade bättre i vissa regioner fann han att det som gjorde att demokratin fungerade hade att göra med vad som skedde i det civila samhället: Ju fler människor engagerade sig i organisationer och föreningar, desto bättre fungerade demokratin. I det svenska samhället har folkrörelserna spelat en likartad roll, med studieförbunden som en viktig aktör. De flesta av de 10 studieförbunden står folkrörelserna och de politiska partierna nära. Där-

med har de ett starkt stöd, samtidigt som de har en fri ställning. De politiska partierna har tillit till deras verksamhet eftersom den bygger på de ideologier som de politiska partierna representerar. Studieförbunden har därmed ett större svängrum än vad biblioteken har, vars verksamhet utgör en del av en kommunal struktur.

Folkbildningsverksamheten skall vara fri och frivillig, obunden av stat och marknad, skild från samhällets läroplansstyrda utbildning och arbetsgivarnas produktionsanpassades personalutbildning. Den ska vara ett forum där deltagarna själva väljer ämne och arbetsformer och där de egna erfarenheterna och behoven styr studierna. (Prop. 1990/91:82)

Det organiserade folkbildningsarbetet inom studieförbund har en lång tradition. Verksamheten formades under en period när det moderna samhället utvecklades. En strävan för bildningsarbetet har varit, och är fortfarande, att påverka och förändra samhället. Verksamheten kan ses som ett redskap för grupper som vill förbättra sin samhälleliga position. Studieförbundens verksamhet har under utvecklingens gång förändrats och anpassats till nya behov. Från slutet av 1940-talet och under några årtionden framåt skedde en kraftig tillväxt av verksamheten där studieförbunden byggdes ut organisatoriskt, såväl centralt som lokalt. Sedan 1970-talet har studieförbunden betraktats som en del av vuxenutbildningen. Stat och kommun har successivt tagit ansvar för verksamhetens finansiering och därmed fick de också ett inflytande över studieförbunden och deras verksamhet (SOU 2004:30). Statens åtaganden definieras i Förordning (1991:997) om statsbidrag till folkbildningen. Där sägs att statens stöd skall ha till syfte att:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
2. bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och
4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Verksamheter inom följande områden utgör i särskild hög grad motiv för statens stöd:

1. den gemensamma värdegrunden, alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen,
2. det mångkulturella samhällets utmaningar,
3. den demografiska utmaningen
4. det livslånga lärandet, kulturen
5. tillgängligheten och möjligheterna för personer med funktionshinder, och
6. folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa.

Studiecirkeln, som den viktigaste verksamhetsformen inom studieförbundens verksamhet, började ta form inom nykterhetsrörelsen redan vid förra sekelskiftet. Av cirkeldeltagarna år 2002 var drygt 60 procent kvinnor och knappt 40 procent män. Detta år genomfördes drygt 300 000 cirklar med cirka 2,5 miljoner deltagare. Av deltagarna stod mer än varannan cirkeldeltagare utanför arbetslivet, antingen som studerande eller som pensionär. Pensionärerna, som var den största enskilda gruppen, utgjorde 35 procent av deltagarna, många med kort utbildning. Totalt sett var ändå personer med en längre utbildning överrepresenterade. Att så många människor i övre medelåldern och efter uppnådd pensionsålder ges en möjlighet att delta i studier anses vara av stort värde inte minst ur ett perspektiv av livslångt lärande. Deltagare i åldrarna, 25–44 åringar är däremot klart underrepresenterade bland cirkeldeltagarna. Dessa utgör en grupp som har stora krav att möta, både i yrkeslivet och privat genom sitt familjeansvar utbildning (SOU 2004:30). Det kan således finnas skäl för studieförbunden att förbättra tillgängligheten och utveckla nya former för studiecirkelverksamheten för att göra denna mera tillgänglig för grupper som nu inte kan delta i denna.

Innehållet i studiecirkelverksamheten domineras av estetiska ämnen, oberoende av deltagarnas ålder och utbildning (SOU 2004:30).

Den största delen är konsthantverk, estetisk verksamhet. Om man tittar på statistik totalt har det legat på cirka 40 procent generellt i alla studieförbund. (Ordf. länsbildningsförbund)

Studieförbunden har även en omfattande verksamhet som vänder sig till och engagerar deltagare som har invandrat till Sverige. Likväl uppfattas denna del av studieförbundens verksamhet vara i behov av att utvecklas (SOU 2004:30).

Folkbildningens organisationer har trots omfattande arbete inte lyckats forma en verksamhet som svarar emot de krav som integrationsarbetet ställer. Verksamheten präglas i alltför hög grad av ett svenskt perspektiv där andra erfarenheter och kunskaper får alltför liten plats. Andra kulturella bakgrunder än den svenska borde ha en given plats inom folkbildningen. (SOU 2004:30, sid. 19)

Verksamheten har innehållsmässigt en viss variation emellan olika studieförbund. ABF och Vuxenskolan har t.ex. traditionellt haft en stor del av sin verksamhet riktad till sina medlemsorganisationer, medan Folkuniversitetet inte har någon sådan bas att stå på. Studieförbunden har varit duktiga på att finna nya möjligheter, inte minst i tider när de offentliga anslagen har minskat (SOU 2004:30). Under de senaste åren har det emellertid skett en ökad satsning på studieförbund genom att de statliga anslagen växt.

Folkbildningsarbetets förutsättningar har under 1990-talet påverkats av många förändringar i omvärlden. Statliga åtgärder på vuxenutbildningsområdet har ställt nya krav på folkbildningen men också gett nya möjligheter. Folkbildningens organisationer har också själva sökt sig nya vägar och utvecklat nya verksamheter. (SOU 2004:30, sid. 12)

Studieförbunden har under det senaste årtiondet genomgått stora strukturella förändringar med framför allt färre och större lokalavdelningar (SOU 2004:30).

2. ETT PROJEKT I VARDANDE - FOLKBIBLIOTEK OCH FOLKBILDNING TILL ÖMSESIDIG NYTTA - KARTLÄGGNINGSFASEN

Folkbiblioteken har traditionellt haft en viktig uppgift i att stödja det individuella lärande, d.v.s. den enskilde individens lärande. Något som de också kontinuerligt arbetar med och som anses vara välfungerande, liksom även att de nuvarande strukturerna för bibliotekens stöd till vuxnas formella lärande anses vara välutvecklat och fungerande. Ett sätt att gå vidare för att utveckla verksamheten skulle kunna vara att fokusera det organiserade icke-formella lärandet, d.v.s. det lärande som bl.a. sker i studieförbundens regi.⁵ Studieförbundens organiserade lärande är icke-formellt i den meningen att de intyg som kursdeltagare får efter genomgången kurs inte har något värde i det formella utbildningssystemet vad gäller att söka in till t.ex. Komvux och högskole- och universitetsutbildningar.

Såväl folkbildningens organisationer som folkbiblioteken är mitt uppe i ett pågående utvecklingsarbete som grundas i ständiga fortgående samhällsförändringar och ändrade behov och nya kulturmönster hos medborgarna (se t.ex. Putnam, 1993, Castells, 1998). *Det finns därför goda motiv för studieförbunden och folkbiblioteken att samverka och ta stöd av varandras erfarenheter för att kunna svara upp mot medborgarnas behov av organiserat icke-formellt lärande.* Projektet, ***Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta*** tar detta som utgångspunkt för att genomföra en kartläggning, som syftar till att undersöka möjligheterna att förstärka och utveckla en utvidgad samverkan mellan mellan biblioteken, länsbiblioteken, länsbildningsförbunden samt studieförbunden i Dalarnas och Örebro län.

Projektet utgår från ett kartläggningsarbete som sedan kommer att ligga till grund för en djupare analys i syfte att ge förslag på tänkbara metoder för det fortsatta utvecklingsarbetet. För folkbiblioteken är det t.ex. relevant att öka

---

⁵ “Formal education refers to organised education within the framework of the formal educational system. This part of the lifelong learning system is the part we first think about when we speak about education. /.../ Nonformal education is organised education outside the formal educational system. Under this we find labour market training, in-service training, competence development, popular adult education and other course activities. Informal learning lacks a clear educational situation, it takes place outside organised, explicit education.” (Skolverket, 2000:19)

kunskapen om var i respektive län studieförbunden är aktiva, om de har någon speciell inriktning o.s.v. Motsvarande kunskap om folkbiblioteken är relevant för folkbildningens organisationer (Regionförbundet Örebro, Projektansökan 2008-02-28). Resultatet skall också ge möjlighet att kunna skapa ett underlag som kan klargöra ”problembilden” och att därigenom få möjlighet att ”lära av varandra” samt generera idéer för att på olika sätt utveckla befintliga och nya verksamheter inom folkbildningsområdet i samverkan mellan dess aktörer. Verksamheten planeras att kunna genomföras genom lokal samverkan, vilken även skall kunna stödjas av aktörer på den regionala nivån i de båda länen. På det konkreta planet syftar det planerade projektet till att kunna:

- Stödja och stärka lokala nätverk kring ökad samverkan mellan folkbibliotek och folkbildning
- Utveckla folkbiblioteken som mötesplats
- Folkbibliotekens möjligheter att bidra till att höja utbildningsnivån och öka livskvaliteten förbättras
- Pröva metoder för gemensam fortbildning mellan folkbildning och folkbibliotek
- Stödja etablerandet av nätverk mellan folkbiblioteken i de båda länen med syfte att skapa kontakter för erfarenhetsutbyte och konkreta tips om hur man kan arbeta
- Marknadsföra folkbibliotekens verksamhet och tjänster till folkbildningens medlemsorganisationer (Projektplanen)

3. DATAINSAMLING

Kartläggningsfasen genomförs under perioden 1 juni 2008 till och med den 1 november 2008. Därefter har denna rapport sammanställts. Insamlingen av data till kartläggningen har skett genom s.k. triangulering, d.v.s. att flera olika datainsamlingsmetoder används parallellt.

Litteraturgenomgång

Jag har gjort en, om än begränsad, litteraturgenomgång. Det finns ett relativt omfattande material som rör folkbildning, bibliotek och studieförbund att tillgå och av den anledningen har det varit en alltför omfattande uppgift att inom ramen för denna kartläggning kunna gå igenom allt detta. Vad jag kunde göra var att försöka, om än inte helt systematiskt, välja ut delar som föreföll relevanta för kartläggningsuppgiften. Det skall dock beaktas att den huvudsakliga uppgiften var att kartlägga de lokala förhållandena.

Dokument och statistik

För att genomföra kartläggningen har jag även använt dokument som de bibliotek som deltog i kartläggningen försett mig med (se nedan), likväl som statistikuppgifter från t.ex. Svenska biblioteksförbundet. I några fall saknas grundläggande statistikuppgifter därför att dessa inte angetts i de enkäter som skickades ut, eller att enkäten inte alls besvarats (se nedan). I några fall förekommer motstridande uppgifter. Jag har i dessa fall försökt att via de uppgifter som respektive organisation publicerar på Internet att stämma av dessa mot varandra, men det kan finnas uppgifter som i enstaka fall ändå inte är helt korrekta.

Enkäter

En enkät, med såväl fasta och som öppna svarsalternativ, skickades till bibliotekscheferna i de sammanlagt 27 kommunerna i de båda länen (se bilaga 1). En motsvarande enkät gick ut till de 10 studieförbunden, och indirekt till deras olika studieförbundsavdelningar, i de båda länen (se bilaga 2). När det gäller studieförbunden är deras organisation komplicerad på så sätt att de vanligen är uppbyggda av ett antal studieförbundsavdelningar och ibland omfattar verksamheten flera län. Ett studieförbund kan således vara verksamt även utanför det geografiska avgränsningsområde som i det här fallet utgörs av Dalarnas och Örebro län.

Utgångspunkten för enkätstudien var att de aktörer som besvarade enkäterna kunde förväntas ha sådan överblick att de också väl kände till den verksamhet som bedrivs i respektive organisation. De ombads även bistå med annan relevant information avseende de områden som kartläggningen syftade till. Detta hörsammades i begränsad utsträckning, men några av respondenterna bidrog med kompletterande material om sin verksamhet.

Enkäterna sändes ut under sommaren 2008 och efter ett påminnelseförfarande hade i slutet av september samtliga 27 kommunala bibliotek besvarat enkäten, liksom 17 av studieförbunden/studieförbundsavdelningarna. Vid bearbetningen av enkätsvaren visade det sig dessvärre att det fanns frågor som borde ha ställts, men som dessvärre saknades. Det gällde bl.a. frågor om huruvida olika målgrupper hade lika tillgänglighet till bibliotekens och studieförbundens verksamheter där flera grupper inte hade specificerats, t.ex. invandrare (etniskt ursprung), arbetslösa, pensionärer, skolungdomar etc. Även mera detaljerade frågor runt organisatoriska frågor hade kunnat bidra till att ge en mera fullständig bild av den nuvarande verksamheten och förutsättningarna för en ökad samverkan. Det skulle också ha varit av intresse av att veta ännu mera om i vilken utsträckning som biblioteken och studieförbunden anser att de har gemensamma uppgifter att utföra inom folkbildningsområdet.

Intervjuer

Bandinspelade samtalsliknande intervjuer har genomförts med Länsbibliotekarierna i Dalarnas respektive Örebro län, Bildningskonsulenten i Örebro läns bildningsförbund, ordföranden i Dalarnas Bildningsförbund och två regionchefer inom två studieförbund. Intervjuerna varierade mellan 45 min upp till en dryg timme. En samtalsliknande intervju har även genomförts med en biblioteksanställd som svarade för driften vid en s.k. IT-verkstad vid ett bibliotek. I direkt anslutning till detta gjordes minnesanteckningar. Sammanlagt har således sju personer intervjuats.

Övriga aktiviteter för datainsamling

Seminarium: Samtal om folkbildningens roll i regionens utveckling

Under september månad 2008 deltog jag som s.k. processledare där företrädare för Dalarnas Bildningsförbund, studieförbunden i Dalarna och Lands-

tinget Dalarnas Folkrorelseråd träffades för ett samtal om folkbildningens roll i regionens utveckling (se bilaga 3). Tillsammans deltog drygt 15 personer. Gruppen identifierade och kom att diskutera fyra verksamhetsfält inom vilka man ansåg att studieförbunden aktivt skulle kunna bidra till utvecklingen, samt att ytterligare ett femte område identifierades som man beslutade sig för att inte diskutera vid detta tillfälle. Verksamhetsfält där man ansåg att studieförbunden kan göra betydande insatser var:

1. Människors utanförskap och folkhälsa
2. Mobilisera människor till att engagera sig i ”demokratiska processer”
3. Arbetslöshet
4. Att skapa en attraktiv livsmiljö
5. Klimatfrågan

Bibliotekschefermöte oktober 2008

I oktober 2008 diskuterade bibliotekscheferna i Dalarna vid ett möte frågan om bibliotekens samverkan med studieförbunden under ledning av länsbibliotekschefen (se bilaga 4). Resultatet kan sammanfattas som att det finns idéer om bibliotekens utvecklingsarbete, men att frågan om utökad samverkan med studieförbunden ännu så länge befinner sig i ett initialt skede.

Bearbetning av material och etiska överväganden

Jag har strävat efter att i möjligaste mån låta de involverade aktörerna komma till tals, d.v.s. att låta deras röster göra sig hörda som de framträder i enkätformulären, d.v.s. som korta kommentarer, och genom de intervjuer som genomförts. Informanterna benämns antingen som Bibliotek 1, Studieförbund 1, o.s.v., d.v.s. de betraktas som företrädare för en specifik organisation. De personer som representerar de länsövergripande aktörerna anges med den funktion de innehar. De citat som kommer från de samtalsliknande intervjuerna har ibland en prägel av talspråk, varför jag, när jag funnit det påkallat, ”varligt” försökt att göra en del språkliga justeringar för att göra texten mera läsvänlig. Det är min förhoppning att detta inte skall ha påverkat vad informanterna har velat framföra och inte heller att detta innehållsmässigt skall ha påverkat kartläggningens resultat.

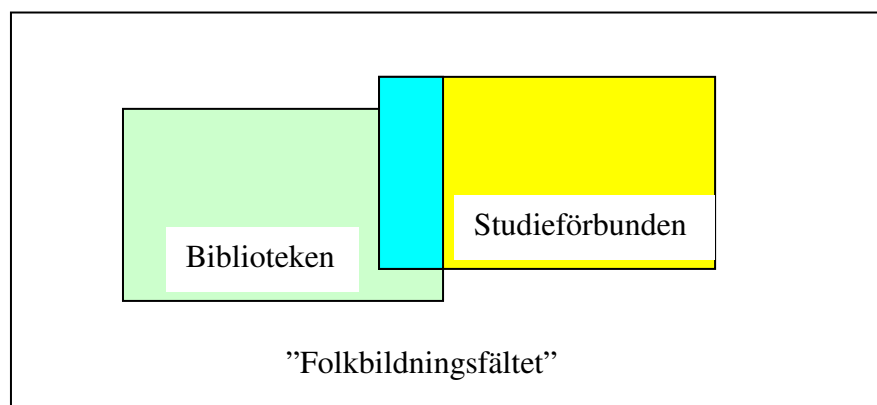
De personer som tillsänts enkäten har informerats om syftet och vad resultatet skall användas till. De intervjuade personerna har på sedvanligt sätt informerats om syftet med kartläggningen och att deras svar behandlas så att deras anonymitet så långt det är möjligt kan bevaras (Gustafsson, m.fl., 2005). Däremot är det förstås för de båda länsbibliotekscheferna och de två ansvariga för de två länsbildningsförbunden omöjligt att hålla deras svar anonyma, vilket de också är införstådda med.

4. NÅGRA TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

För att analysera och tolka resultatet av kartläggningen samt att relatera detta till ett meningsfullt sammanhang gör jag en översiktlig genomgång av några teman som direkt sammanhänger med de faktorer som kartläggningen avser att belysa. Jag inleder med att placera in biblioteken och studieförbunden på ett s.k. "folkbildningsfält". Därefter beskriver och diskuterar jag hur samverkan kan ske genom att nätverk etableras. Jag berör slutligen hur frågan om samverkan kan utövas genom att projektet används som arbetsform samt att det tar tid att implementera utvecklingsprocesser.

4.1 Biblioteken och studieförbunden som aktörer på ett "folkbildningsfält"

Bourdieu's (t.ex. 1986 & 1994) sociala fältteori byggs upp av en uppsättning grundläggande begrepp som habitus, symboliskt kapital och symbolisk ekonomi, tro, misskännanden och praktiskt bemästrande (Broady, 1988). Jag kommer här emellertid bara att ta upp den del av denna teori som rör det sociala fältet (se figur 1).

Figur 1. "Folkbildningsfältet" och biblioteken och studieförbunden som två av dess aktörer.

Broady (1988) säger att Bourdieus begreppsapparat lämpar sig illa för direkta lexikala definitioner. I stället måste de få sin mening när de används i empiriska undersökningar. Broady (1988) skriver att ett socialt fält uppstår när olika aktörer strider om symboliska och materiella tillgångar som de har ett

gemensamt intresse av att förfoga över. Ett socialt fält kan betraktas som att det finns aktörer som är disponerade på ett specifikt sätt och att de gör investeringar för att få tillträde till detta fält. Det krävs t.ex. ställningstaganden för och emot andra aktörer på eller utanför detta fält. Aktörerna är också beroende av specifika vinster, t.ex. ekonomiska, men lika viktigt är de symboliska vinsterna. Framför allt finns det något som står på spel.

4.2 Samverkan genom nätverk

När gränser öppnas och världen ständigt blir ”större” ökar också antalet kontakter mellan olika organisationer. Nätverk byggs upp och det sker en allt mera intensiv samverkan. Samverka är emellertid inget nytt fenomen. Det som har förändrats är att det tidigare inte varit nödvändigt på samma sätt som det är idag (Danemark & Kullberg, 1999). I och med detta blir nätverkens betydelse allt viktigare.

Ett nätverk kan i generella termer definieras som: “/.../ an assemblage of elements called nodes that are somehow connected to one another by a link; /.../” (Taleb, 2007:226). ”Det är mänskliga nätverk och deras överlappningar som håller ihop kulturer och samhällen. Finns ingen överlappning kan hela system falla som korthus” (Jönsson, 1999:163). ”Nätverk är det grundämne av vilket nya organisationer görs nu och framöver” (Castells 1998: 177). Castells betraktar nätverk som öppna strukturer med en förmåga att expandera och integrera nya noder, förutsatt att dessa nya noder har samma värderingar och resultatmål. Vi har fått ett nätverkssamhälle (se t.ex. Castells, 1998) där förmågan att kunna samverka både inom och utanför den egna organisationen är av avgörande betydelse.

Arbetslivsorienterade nätverk är uppbyggda för att skapa möten som går tvärs över professionsgränser. ”Vi är mer beroende av information och goda relationer med olika samhällsområden, inte minst med folk som arbetar inom vårt eget område. Allt fler jobb kräver med andra ord ett *socialt kapital*” (Göransson, 2003:7). Till skillnad från de etablerade kapitalbegreppen har begreppet socialt kapital inte sina rötter i ekonomiämnet, istället har det framförallt utvecklats inom sociologin. Bourdieu (1986) skiljer t.ex. mellan

ekonomiskt kapital, socialt kapital (inflytelserika relationer) och kulturellt kapital (symboliska tillgångar) (Callewaert, 1996).⁶

Ett skäl för den enskilde individen att finnas med i nätverk är att det där går att bygga upp ett socialt kapital (Bourdieu, 1986; Callewaert, 1996; Göransson, 2003; Putnam, 1993). Ett kapital som i sin förlängning är centralt för möjligheten att bygga upp samverkan mellan olika organisationer.

Geografin är inte längre ensam avgörande för att möjliggöra hur människor kommunicerar med varandra när de elektroniska kommunikationsnäten spelar en allt större och viktigare roll. Fysiska och elektroniska nätverk kan öppna upp för nya idéer och infallsvinklar (Tydén & Blücher, 2006). ”The communicative capacities of the carrying agents become crucial to the system’s further development, /.../” (Leydedorff, 2001). I de externa elektroniska nätverken öppnas nya möjligheter för att utbyta information med en stor grupp av både tidigare kända och okända personer (Tydén och Blücher, 2006). Ett nätverk kan fungera som en mötesplats där reflekterande samtal kan föras som rör en organisations utveckling under ett längre tidsperspektiv. Nya idéer kan utvecklas, förändrings- och utvecklingsarbete och samarbete över organisationsgränser genomföras. Nätverket skapar möjligheter för dialog.

The promise of dialogue is that a small group of people might do something that impacts the world. Evoking this potential, supporting its articulation, and asking people to reflect on it can make an important difference to progress going forward. (Isaacs, 1999:293)

Det har självfallet även betydelse vem som initierat nätverket, om det är top-down eller bottom-up initierat. De problem som kan uppstå är i båda fallen att få med organisationen som helhet.

Att bygga upp ett funktionellt och fungerande nätverk är både tids- och resurskrävande. Ett nätverk skapar emellertid kontaktytor som ger förutsättningar för att nya idéer, kunskap och aktiviteter kan genereras. Det krävs dock att en rad förutsättningar är uppfyllda. En sådan är att de som ingår i nätverket ser ett värde i att delta. Det är knappast möjligt att tvinga någon att

---

⁶ Detta avsnitt är en vidarebearbetning av Lundgren (2007).

ingå. Deltagarna måste därför uppfatta de uppgifter som ska utföras som angelägna, att det finns goda skäl att verka i ett nätverk.

Begreppet samverkan har vanligen positiva konnotationer, men samverkan är för den skull inte oproblematisk. Att samverka kan ge fördelar för dem som är involverade, med det är självfallet inte heller givet och i vilket fall som helst tar samverkan tid. Tid som alltid har en alternativ användningsmöjlighet. Danemark och Kullberg (1999) säger att det ändå inom många områden blivit nödvändigt att samverka. Att samverka ger en rad fördelar för de organisationer som är involverade, men de finns även nackdelar som måste beaktas. Detta beror bl.a. på att det finns grundläggande skillnader i t.ex. regelverk, kunskaper och förklaringsmodeller, likväl som på vilket sätt verksamheten är organiserad. Många av dessa faktorer är svåra att påverka på det lokala planet, inte minst i det kortsiktiga perspektivet. För att kunna hantera dessa skillnader är det viktigt att de identifieras för att det skall vara möjligt att kunna arbeta fram strategier och handlingsmönster. Om det inte sker finns det en risk för att den samverkan som planeras hotas. En lösning är att dessa skillnader till de delar det är möjligt överbrygga och att de som inte låter sig försvinna måste istället accepteras (Danemark & Kullberg, 1999).

Samverkansprocesser är komplexa att hantera, bl.a. beroende på att det inte finns någon överensstämmelse mellan omfattningen av komplexiteten i vår omgivning och människors kapacitet att behandla information (Simon, 1957). Cohen, March och Olsens (1972) "garbage-can modell" grusade många av de föreställningar som låg till grund för rationella beslutsprocesser. De visade att det är de problem som kan definieras som också låter sig hanteras och att många problem därmed förblir olösta. Detta torde också gälla för hur vi kan förstå att bygga upp en, mer eller mindre, löslig organisatorisk samverkan. Organisationer som fungerar som en rörlig mosaik "kanske är bättre anpassad till den moderna världen och dess utmaningar" (Hargreaves, 1998:250) (von Schantz Lundgren, 2008).

4.3 Projektet som ett led i att förändra arbets- och samverkansformer

För att samverka inom ett nätverk används ofta projekt som arbetsform för att konkretisera och koordinera den samverkan som äger rum när en specifik idé skall omsättas i praktiken.⁷

Projekt är nästan alltid formulerade och kalkylerade: de har en bestämd början, riktning och ett slut. De kan därför ge intryck av att vara mer gripbara än den löpande verksamheten inom myndigheter, organisationer och företag. (Sahlin, 1996:4)

Vad som kännetecknar ett projekt är att de som driver detta själva tror på en idé som de vill förverkliga. Det betyder att de har tolerans när det uppstår problem av olika slag. De som leder ett projekt är benägna att finna lösningar på problem som kontinuerligt uppstår. Om det behövs är de beredda att lägga ner både mer tid och kraft för att problemen skall kunna röjas ur vägen. Detta leder till att de med tiden lär sig att förebygga problem och att hantera dessa. Det framställs ofta för de som skall delta i ett projekt att det är ett försök och om resultatet av detta utfaller väl så skall detta även implementeras i den övriga organisationen, men om så inte är fallet så kommer allt att återgå till det gamla. Detta kan ses som ett försök att lugna de som är oroliga för vad projektet kan komma att resultera i. Därmed kan det eventuella motstånd som skulle kunna uppstå reduceras.

Projektets attraktion som idé och begrepp verkar ligga i sinsemellan motsägelsefulla konnotationer, som å ena sidan vetter åt det strikt rationella och målinriktade, å andra sidan det nya och oförutsägbara. Projektet utlovar kontroll och avgränsning, samtidigt som de förespeglar befrielse och gränsöverskridande. (Sahlin, 1996:14)

Projektledningen och de medverkande aktörerna utvecklar en kompetens runt den verksamhet som de deltar i. Däremot är det inte säkert att de löser grundläggande och bakomliggande problem. Det som verkar fungera i ett projekt, trots bakomliggande problem, kan därför visa sig vara svårt att hantera när detta sätt att arbeta skall implementeras i den ordinarie verksamheten. Ett projekt är inte en organisations ordinarie verksamhet, men om resul-

---

⁷ Detta avsnitt är en vidarebearbetning av Lundgren (2007).

tatet faller väl ut är tanken vanligen att det skall leda till ett nytt sätt att arbeta. En sådan tanke leder samtidigt lätt till att projektet kan komma att motarbetas, vilket kan antas vara en viktig orsak till varför utvecklingsarbete vanligen tar tid.

4.4 Utvecklingsprocesser tar tid

Utvecklingsprocesser kännetecknas av att de genomgår olika faser (se t.ex. Ekholm, 1990).⁸ Ekholm framhåller att tiden för att starta upp en verksamhet, den s.k. initieringsfasen kan ta lång tid, från ett halvt år upp till två år. Implementeringsfasen, som är den andra utvecklingsfasen, kan sedan komma att pågå under flera år. Samtidigt finns det skäl att tro att internt initierade förändringsprocesser kan vara motsägelsefulla och att de skapar ett motstånd hos den berörda personalen samt att de innehåller för lite kraft för att ha någon egentlig påverkan på redan institutionaliserade organisationsmönster. Förutsättningen för att förändringsarbete skall lyckas är gynnsamma när institutionaliserade mönster redan tidigare har luckrats upp. När det gäller den avslutande institutionaliseringsfasen, d.v.s. när nya handlingsmönster ”slår rot”, tar denna också vanligen lång tid ”/.../ eftersom anpassningar av den lokala organisationen kan komma till långt efter det att den ursprungliga förändringen infördes” (Ekholm, 1990:61). De synliga förändringarna visar sig ofta varaktigt lång tid efter det att de första försöken att initiera dessa inleddes. Dessa faser kan vanligtvis beskrivas i efterhand, samtidigt som det är svårt att på förhand förutse hur de kommer att utvecklas. Detta får till följd att många nya projekt riskerar att leda till marginella effekter därför att de avslutas innan den nya verksamheten har institutionaliserats. Det tar således lång tid innan organisatoriska förändringar låter sig ”fångas in” och beskrivas i form av att dessa konkret återspeglas i nya handlingsmönster i vardagen. Slutsatsen blir att om ett utvecklingsarbete ska ha möjlighet att ge bestående effekter måste det bedrivas långsiktigt, vilket i allmänhet betyder under flera år.

---

⁸ Detta avsnitt är en vidarebearbetning av Lundgren (2007).

5. RESULTATET AV KARTLÄGGNINGEN

Resultatet av kartläggningen disponeras så att inledningsvis beskrivs och diskuteras bibliotekens och studieförbundens olika roller som två av de aktörer som är verksamma på "folkbildningsfältet" (se avsnitt 4.1). På ett generellt plan introduceras frågor om på vilket sätt och i vilken omfattning dessa båda aktörer skulle kunna utöka sin samverkan. Detta gör det också möjligt att kunna initiera idéer till nya verksamhetsområden som de skulle kunna samlas runt. Därefter beskrivs några av de grundläggande förutsättningarna för att kunna samverka, bl.a. i fråga om tillgång till ekonomi och personella resurser. Från dessa utgångspunkter och att kartläggningens syfte är att undersöka hur föreställningar om hur en utökad samverkan skulle kunna te sig beskrivs den samverkan som sker idag, liksom vilket intresse de båda parterna säger sig ha av att samverka i framtiden. När bibliotekens och studieförbundens roller, ekonomiska och personella förutsättningar samt existerande och framtida intresse för samverkan presenterats finns det skäl att försöka identifiera faktorer som påverkar möjligheter att samverka.

5.1 Biblioteken och studieförbunden – två viktiga aktörer inom folkbildningsområdet

5.1.1 Folkbildningsuppgiften

Det finns avgörande skillnader mellan biblioteken och studieförbunden i fråga om vilka uppgifter de utför, d.v.s. vilken roll de spelar på "folkbildningsfältet". Detta gör att de befinner sig på olika sociala fält, men ändå inom "folkbildningsfältet". För studieförbunden är folkbildningsuppgiften grundläggande i betydelsen att en stor del av verksamheten är organiserad utbildning i form av studiecirklar, liksom en omfattande programverksamhet med olika typer av kulturaktiviteter. Studieförbunden har sin grund i att de är skapade av och för sina intressentgrupper, ideologiskt förankrade eller med någon annan typ av folkrörelsegrund som bas, t.ex. idrottsrörelsen. Det ursprungliga syftet med att de tillkom var, i likhet med t.ex. våra folkhögskolor (se t.ex. Lundgren, 2005), att utbilda och stödja de egna intressegrupperna. Studieförbundens verksamhet är också relativt tydligt definierad och beskrivs från studieförbunden i huvudsak på följande sätt:

- Studiecirklar, kulturprogram, kurser och konferenser. (Studieförbund 6)
- Studiecirklar o kulturarrangemang i egen regi eller i samarbete med medlemsorganisationerna. (Studieförbund 17)

Samtidigt har en stor del av studieförbundens verksamhet gradvis förändrats och den har allt eftersom kommit att rikta sig till breda befolkningslager och därmed fått ett folkbildande inslag i vid bemärkelse. ”Jag tror att profileringen har minskat under de senaste 20 åren” (Ordf. länsbildningsförbund).

För biblioteken ser deras historia annorlunda ut. Från att ha varit drivna av ideella organisationer kom de med tiden att omvandlats till en kommunal angelägenhet, d.v.s. de blir kommunala bibliotek, så småningom även reglerade i lag (SFS 1996:1596). Från bibliotekens sida finns emellertid i den här kartläggningen ett visst ifrågasättande, eller möjligen en undran, över sin relation till ”folkbildningsuppgiften” på ett sätt som är främmande för studieförbunden. En företrädare för ett av biblioteken säger t.ex.: ”Var i bibliotekslagen finns ordet folkbildning???” (Bibliotek 17). Andra slår an på samma tema:

Omöjlig fråga [min anm. fråga i enkätformuläret] att besvara eftersom det, vad jag kan läsa mig till, inte finns någon folkbildningsuppgift i Bibliotekslagen. Om formuleringarna i § 2 avses, fullgör vi dem i hög grad. (Bibliotek 23)

I bibliotekslagen står egentligen inte något specifikt om ”folkbildning”, men i t.ex. paragraf 1⁹ står att ”Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.” Vi anser att vi uppfyller detta och även det övriga som står i bibliotekslagen. Men naturligtvis välkomnar vi mer samarbete med studieförbund och liknande. Det finns alltid saker som skulle behöva förbättras och utvecklas. (Bibliotek 19)

Det är ett faktum att: ”ordet folkbildning inte står i Bibliotekslagen” (Bibliotek 13), vilket är något som väcker frågan om hur lagtexten i så fall kan tolkas. Ett, som jag ser det, rimligt sätt att tolka Bibliotekslagens andra para-

---

⁹ Anm.: Skall vara 2 §.

graf är att den implicit talar om ett folkbildande inslag, t.ex. främja utbildning och kulturell verksamhet. Frågan är istället snarast hur väl och hur långt det är möjligt att fullgöra folkbildningsuppgiften då den framstår både som oprecis och därmed även ”gränslös”. Något som också mycket riktigt en av bibliotekscheferna påpekar: ”Nivån anges inte i bibliotekslagen så om vi fullgör uppgiften vet ingen” (Bibliotek 20). Många av bibliotekens företrädare i denna kartläggning verkar också tolka bibliotekens roll i denna riktning.

Jag har en vid definition av vad folkbildningsarbete innebär. Biblioteksverksamheten bidrar i hög grad till att bibehålla och utveckla allmänbildningen i kommunen i största allmänhet genom att erbjuda media i olika former, tillgång till Internet m.m. Mera specifikt bidrar vi med att förse studeranden med böcker, fakta i olika former. Vi har ibland även konkreta samarrangemang med studieförbund kring författarbesök, föreläsningar osv. /.../. (Bibliotek 9)

Det förefaller således finnas en skillnad mellan dem som ser biblioteket i en mera avgränsad roll, d.v.s. traditionell biblioteksverksamhet och de som ser bibliotekets roll insatt i ett vidare sammanhang. Biblioteksföreträdarna ger i sina enkätsvar en rad exempel på aktiviteter som måste anses falla in under ”folkbildningsuppgiften”. Om vi ser till hur biblioteken uppfattar sin egen roll i det sammanhanget kan vi notera att runt 60 procent uppger att biblioteken i hög grad utgör en viktig beståndsdel i ”folkbildningsarbetet” (se tabell 1), om än med vissa begränsningar, vilka i huvudsak kan realteras hur de tolkar sin uppgift.

Tabell 1. Bibliotekens roll inom ”folkbildningsarbetet” (N = 27).

	I begränsad grad (1-3)	I någon grad (4-7)	I hög grad (8-10)	Ej svar
Biblioteket utgör en viktig del i folkbildningsarbetet	1	5	17	4

Beror på definitionen, vi bedriver ett omfattande arbete riktat mot ålderrarna 0-16 år och är för dessa en oerhört viktig del. För äldre erbjuder

vi tillgången till information och förströelse, men arbetar inte aktivt för att nå organiserat folkbildningsarbete. (Bibliotek 23)

Ett exempel på en avgränsad biblioteksroll (se även avsnitt 5.1.2) företräds av den bibliotekschef som anger att verksamheten består av: "Utlånings- och informationsverksamhet. Ett par program per år. Ibland utställningar i olika ämnen på biblioteket" (Bibliotek 22). Ett exempel på verksamheter som bedrivs och som går bortom de traditionella beskrivs bl.a. på följande sätt:

Exempelvis har vi haft gemensamt projekt i flera år med bildningsförbund och skolor i kommunen kring information om studier, kulturaktiviteter m.m. med utgångspunkt från den nationella "1000 vägar till kunskap"-kampanjen. (Bibliotek 19)

Andra exempel på hur biblioteken arbetar med folkbildningsuppgiften är:

När det gäller att få tillgång till information och media till studier och eget lärande bidrar vi i hög grad till ovanstående [min anm. folkbildningsuppgiften]. Det som skulle kunna bli bättre är mer programverksamhet. (Bibliotek 22)

- Programverksamhet i samarbete med studieförbunden. (Bibliotek 11)
- Utställningar, föreläsningar, publika sammankomster, arrangemang mm. (Bibliotek 26)
- Föredrag, författarbesök, Bokens dag, rådgivardagen, utställningar. Välskött mediabestånd, lyhörda för inköpsförslag. (Bibliotek 20)
- Genom att gratis tillhandahålla media och datorer. Förmedla fjärrlån. Förmedla lån från Högskolan Dalarna på ett smidigt sätt. (Bibliotek 7)
- Tillhandahåller litteratur, kurslitteratur och information. (Bibliotek 8)
- Litteraturförmedlare i stort. Bokcirkel på biblioteket. Bokprat. Boken kommer. Arbetsplatsbibliotek m.m. (Bibliotek 12)
- Ett av målen är att stödja alla typer av studier på alla nivåer. (Bibliotek 12)
- Bra mediabestånd, informationsverksamhet, rådgivarverksamhet, tillgänglighet, arrangemang och utställningar. (Bibliotek 20)

5.1.2 Folkbiblioteket – ett ideologiskt begrepp?

I och med att det kunde tänkas finnas olika uppfattningar om bibliotekens funktion och position i samhället ställdes i enkäten frågan i vad mån biblioteksföreträdarna uppfattade begreppet folkbibliotek som ideologiskt behängt (se tabell 2), d.v.s. fungerar folkbildande i betydelsen att den verksamhet som bedrivs ligger i linje med de motiv som staten anger för att stödja organisationer som arbetar med folkbildning (Förordning 1991:977).

Tabell 2. Biblioteksföreträdarnas syn på begreppet folkbibliotek som ”ideologiskt behängt” (N = 27).

Instämmande i påståendet att:	I liten grad (1-3)	Delvis (4-7)	I hög grad (8-10)	Ej svar
begreppet folkbibliotek är ”ideologiskt behängt”	17	5	1	4

Det visade sig att cirka 60 procent av biblioteksföreträdarna inte såg begreppet folkbildning som ”ideologiskt behängt”. Någon svarade dock: ”I själva ordet folk, tror jag” (Bibliotek 7), eller så såg man begreppet som en semantisk fråga.

Jag upplever ej att begreppet folkbibliotek skulle vara ”ideologiskt behängt”, men oftast tycker jag att begreppet bibliotek är en något modernare benämning. För mig står boken fortfarande i centrum på biblioteket. Det kanske är en generationsfråga. (Bibliotek 9)

Här har personalen olika uppfattning. Själv ser jag folkbibliotek som en kategoribeteckning inom biblioteksvärlden. Däremot skulle jag aldrig kunna tänka mig att använda begreppet folkbibliotek som en del av bibliotekets namn. (Bibliotek 23)

Andra exempel på uppfattningar om begreppet folkbibliotek uttryckets som:

- Folkbildningstanken lever fortfarande kvar. (Bibliotek 24)
- Ingen klar uppfattning. (Bibliotek 3)
- Om ni menar att det ska vara avgiftsfritt både när det gäller lån och programverksamhet – så ja. (Bibliotek 21)
- Enligt tradition. (Vet inte riktigt om jag förstår frågan). (Bibliotek 19)

Ett något mera elaborerat svar uttrycks på följande sätt

Jag förstår inte frågan helt. Om ni menar att hur biblioteket såg ut förr fortfarande ligger kvar i allmänhetens minne och att vi har varit dåliga på att förmedla vad vi har att bjuda på idag så stämmer det nog som en =7. Menar ni att personalen fortfarande jobbar på enligt gamla idéer så stämmer det inte = 1. Menar ni att vårt uppdrag är i stort sett som förr, demokrati, öppenhet, gratis, ickeformellt – frivilligt lärande, folkbildning, så stämmer det nog. En skillnad är möjligheten att, se omvärlden har ökat, upplevelsen och rena nöjet har större betydelse idag. = 7 Begreppet folkbibliotek är ett väl inarbetat varumärke, det står för mycket som vi skall vara stolta och rädda om. (Bibliotek 20)

Det framstår således som att begreppet folkbibliotek vanligen inte tillskrivs några ideologiska konnotationer, kanske är det idag för många bara en äldre benämning för bibliotek. Begreppet kan även tolkas som att det är ett sätt att skilja ut de kommunalt bedrivna (folk)biblioteken från andra typer av bibliotek, t.ex. universitets-, sjukhus, arbetsplatsbibliotek o.s.v.

I något enstaka fall ändå finns tankar om att det ändå existerar en bakomliggande ”ideologisk” tanke.

Biblioteken har blivit något av demokratins högborg och man värnar högt om demokratin. *Alla* ska kunna ta del av biblioteket! (...vänstertankar i grunden?). (Bibliotek 8)

Studieförbunden verkar i högre grad uppfatta sin verksamhet som ”ideologiskt behängd”. ”Vi samverkar när behov uppstår men driver i huvudsak verksamhet som enskild aktör i enlighet med vår profil och våra kärnvärden” (Studieförbund 15). Angående att samverka med andra studieförbund låter t.ex. en röst på följande sätt:

Rätt så låga ambitioner då vi anser precis som staten i folkbildningsförordningen att de olika studieförbundens ideologier och profiler skall stärkas. (Studieförbund 11)

Förklaringen till detta kan sökas i att studieförbunden är tillskapade för att användas som verktyg av organisationer som har ett gemensamt intresse och

en gemensam ideologi, t.ex. frikyrko-, nykterhets-, arbetarrörelsen, lantbrukskooperationen, o.s.v. Detta påverkar också de olika studieförbundens möjligheter att samverka i en del situationer, t.ex. runt verksamheter som är ideologiskt laddade, medan man säkert är beredda att samverka i frågor som är av mer allmän natur och där det finns ett brett allmänintresse t.ex. demokrati, samhälls- och kulturfrågor i vid mening. Detta får självfallet även implikationer för bibliotekens samverkan med studieförbunden.

5.1.3 Biblioteken och studieförbunden som mötesplatser

Om vi lite mera ingående betraktar några aspekter av folkbildningsuppgiften kan vi även upptäcka att både biblioteken och studieförbunden uppfattar att de spelar en aktiv roll. Drygt 60 procent av biblioteksföreträdarna instämmer i hög grad i påståendet att biblioteken är en viktig mötesplats för kommuninvånarna och drygt 80 procent att biblioteken bidrar till att höja befolkningens utbildningsnivå och livskvalitet (se tabell 3).

Tabell 3. Bibliotekens och studieförbundens roll i folkbildningsarbetet i kommunen (B = Bibliotek N = 27; S = Studieförbund N = 17).

Bibliotekens och studieförbundens upplevda funktion/möjlighet	I liten grad (1-3)		I någon grad (4 - 7)		I hög grad (8 - 10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
som mötesplats för kommuninvånare			10	7	17	9		1
att bidra till att höja befolkningens utbildningsnivå och att öka människors livskvalitet	1		4	1	22	16		

Det kan i detta sammanhang vara värt att notera att biblioteken och studieförbunden utgör generellt sett två i grunden, som redan framgått, olika typer av mötesplatser. Biblioteken som mötesplats är öppen och informell där besökarna kan komma och gå som de vill. "Biblioteken är offentliga rum, öppna för alla" (Bibliotek 13). Biblioteket som mötesplats kan t.ex. beskrivas på följande sätt:

En hel del kommer till biblioteket och läser tidningar och träffar andra kring borden. För att utvecklas som mötesplats skulle vi önska att vi hade resurser till fler olika arrangemang på biblioteket. (Bibliotek 22)

Biblioteket är en mötesplats för kommuninnevånarna där man gratis kan utnyttja dess tjänster. Biblioteket i sig är en mötesplats för olika typer av media, utställningar (konst), programverksamhet. Bibliotekslokalen fungerar samtidigt som en allmän mötesplats för människor att träffas i, läsa tidningar, vänta på bussen osv. (Bibliotek 9)

Många använder biblioteket för att kommunicera med vänner via Internet (gäller speciellt för invandrare som inte äger en egen dator) Många söker också själva efter information och ställer inte frågor till biblioteket. (Bibliotek 24)

Biblioteken spelar genom sin öppenhet, med t.ex. läshörnor och caféer, en viktig roll för många kommuninnevånare, inte minst för grupper som andra samhälleliga institutioner har svårt att nå fram till.

För många flyktinginvandrare är biblioteket det första ställe man möter för där finns publika datorer, man kan gå in och chatta, skriva mail till hemlandet. Det finns i bästa fall en dagstidning som man kan läsa. Man blir oftast slussade till något bibliotek. Det är det stället som är öppet. Du har inte uppehållstillstånd, men du kan i alla fall gå till biblioteket och hänga lite där, så det är på något sätt att lära känna Sverige. Det sker på biblioteket för väldigt många och där skulle man säkert också kunna vara mycket mera proaktiv och kanske vara mera öppen /.../. (Länsbibliotekschef)

Studieförbundens mötesplatser är däremot vanligen mer formella, strukturerade och slutna, t.ex. i form av studiecirkel där deltagarna träffas på en given plats och tid, med ett givet innehåll.

De som jobbar på studieförbuden märker att på hösten då kommer studiecirkelledare in på studieförbundsavdelningen: Vad ska vi läsa nu i höst? de vill ha konkreta förslag i form av att den här boken är bra för er. Om det finns en studiecirkelhandledning till boken, då är det ännu bättre och i de fallen känner man kanske inte behov av att uppsöka biblioteket. Men, det finns andra cirkel som är mycket mera öppnare och som kanske inte har något formellt studiematerial framme vid första träffen, men vid tredje träffen då ska man ha framtiden någorlunda klar för sig hur och vad man ska ge sig i kast med och då

har man kanske träffat biblioteket under mellantiden. (Länsbildningsförbundsöreträdare)

Samtidigt arbetar även studieförbunden med öppna mötesplatser: ”Vi arbetar främst genom idrottsföreningarna och deras naturliga mötesplatser, klubbstugor, idrottsplatser etc.” (Studieförbund 18). Men, framför allt är studieförbundens kulturarrangemang öppna till sin karaktär.

5.1.4 Biblioteken och studieförbundens verksamhetsmässiga relationer

En del av den samverkan som sker mellan folkbiblioteken och studieförbunden består av pedagogiskt stöd som biblioteken ger, men också genom att upplåta lokaler eller genomföra olika typer av samarrangemang där biblioteken samtidigt kan bistå med att informera om dessa.¹⁰ Hur det stöd som biblioteken ger, som det uppfattas av respektive parter, framgår av tabell 4 nedan.

Tabell 4. Hur bibliotekens stöd till studieförbunden uppfattas av respektive part (Bibliotek = B N = 27; Studieförbund = S N = 17)

	I liten grad (1-3)		I någon grad (4-7)		I hög grad (8-10)	
	B	S	B	S	B	S
Pedagogiskt stöd	14	10	6	5	7	2
Annan typ av stöd	7	10	13	5	7	2

Av biblioteken är det cirka 25 procent som uppger att de i hög grad ger pedagogiskt stöd till studieförbundens cirkelledare. Av studieförbundens företrädare instämmer bara drygt 10 procent i detta påstående (tabell 4). För studieförbundsöreträdarna kan en del av förklaringen till den låga andel som uppfattade att deras studiecirkelledare fick en låg grad av stöd förklaras av att de ”bara” organiserar verksamheten och därför inte finns ”på plats” och därför inte heller vet vad som faktiskt sker. Å andra sidan visar det i så fall att de inte har tillräcklig kontakt med biblioteksöreträdarna.

¹⁰ Anm. Någon motsvarande fråga om vad studieförbunden kunde ge i stöd till biblioteken ställdes aldrig i det enkätformulär som gick ut till studieförbunden.

Det pedagogiska stöd som biblioteken ger till studieförbunden rör framför allt enskilda studiecirklar, men det framstår ändå inte som omfattande, dels p.g.a. bristande resurser, men också beroende på att pedagogiskt stöd inte heller verkar efterfrågas. ”Vi skulle göra det, om det efterfrågades” (Bibliotek 23). ”Vi skulle nog kunna jobba mer på det” (Studieförbund 9b). Kanske är orsaken att studieförbunden inte efterfrågar ett sådant därför att cirkelledare ser detta som något som de behärskar på egen hand. Den hjälp som ges i det avseendet rör litteratursökningar. ”Det händer att vi hjälper till med litteratursökningar/-förslag på litteratur” (Bibliotek 3). Andra konkreta exempel på hur pedagogiskt stöd ges är: ”/.../ Vi tipsar alltid och uppmanar till besök på biblan som ju är en guldgruva för våra cirklar” (Studieförbund 1).

En bokcirkel (anordnad av Svenska Kyrkan) kommer till biblioteket en eftermiddag ca 1-2 gånger i månaden och har samling i utställningshallen/läsesalen. Till dessa tillfällen plockar bibliotekspersonal ut boktips som bokcirkeldeltagarna får ta del av. Vi välkomnar fler liknande aktiviteter. (Bibliotek 19)

Flera synpunkter är:

- Informationssökning, biblioteksvisningar, utlån av media. (Bibliotek 20)
- Genom utlån av böcker till cirkelledare. (Bibliotek 22)
- Lånlån på böcker, visningar av biblioteket. (Bibliotek 17)
- Utlån av media, tillhandhållande av information, biblioteksvisningar etc. (Bibliotek 5)
- Tillhandahåller litteratur i studiecirkelämnen. (Bibliotek 8)
- Bibliotekets lokaler står till gratis förfogande för cirklar även utöver ordinarie öppettider. Skulle kunna utnyttjas mer. (Bibliotek 14)
- Filialerna brukar vara mötesplats för studiecirkelarna. (Bibliotek nr 7)

Vänder vi på perspektivet kan vi konstatera att runt hälften (52 resp. 41 %) av biblioteken och studieförbunden uppger att det i liten grad förekommer att biblioteken bistår med pedagogiskt stöd. Tänkbara orsaker kan vara:

/.../ Den stora svårigheten är ekonomiska besparingar och rationaliseringar som studieförbunden genomgår. Lokalkontoren försvinner från allt fler orter. När ingen tjänsteman finns på plats minskar möjligheten till samverkan. /.../. (Bibliotek 13)

Andra faktorer som anförs som svårigheter för biblioteken för att ge studieförbunden stöd är:

- De begränsade personalresurserna inom såväl studieförbund som bibliotek. (Bibliotek 14)
- Tid och personal. (Bibliotek 22)
- En allt snävare ekonomi. (Bibliotek 5)
- Det finns färre lokalkontor och även färre personer som arbetar lokalt (Bibliotek 22).
- Brist på utbildad personal på kommunbiblioteket. (Bibliotek 25)
- Vi har inte mycket egna pengar för kulturarrangemang. (Bibliotek 22)
- Vi har ibland svårt att få tiden att räcka till, måste prioritera sånt som ger oss verksamhet. (Studieförbund 10)
- Ej möjlighet hyra ut lokaler. (Bibliotek 17)
- /.../ vi kan bara samverka kring lokaler och i viss mån personal. Vi har inga verksamhetspengar, exvis till program. (Bibliotek 3)
- Det finns vissa organisatoriska hinder i form av brist på personella resurser. Att inte hinna med även om vi både vill och kan samverka. (Bibliotek 26)
- Våra medlemsorganisationer och deltagare är främst aktiva kvällstid och helger. (Studieförbund 18)
- Biblioteket har inga medel i budgeten specifikt till programverksamhet och folkbildningsaktiviteter. (Bibliotek 19)

Det finns samtidigt exempel där det finns ett fungerande samarbete, även om det inte för den skull saknas faktorer som komplicerar.

Vi har exp. i alla kommuner som ligger i nära anslutning till biblioteken. Vi når väldigt många deltagare och biblan har viktiga verktyg och kunskaper till förfogande. Vi har idag ett bra samarbete med våra kommunala bibliotek. Kan dock bli ännu bättre. Ekonomin har vi som gemensam svårighet och bibliotekens öppethållande kan ibland vara ett hinder för våra deltagare. (Studieförbund 6)

Släktforskning framstår som att vara det ämne där studiecirkel framför allt väljer att förelägga verksamheten till bibliotekets lokaler. ”Skrivercirkel och släktforskning lägger vi ofta på biblioteken” (Studieförbund 6). ”Vi har egna verksamhetslokaler. Om biblioteken tar ut lokalhyra väljer vi bort den lokalen” (Studieförbund 16). Å andra sidan har studieförbunden egna lokaler

och de väljer självfallet att nyttja dessa så långt som möjligt. Det betyder också att lokalfrågan bara i begränsad utsträckning kan fungera som en faktor som bidrar till att starta ett samtal om samverkan.

Sammanfattningsvis kan sägas att det framför allt är bibliotekens personella resurser som uppfattas vara avgörande för vilken samverkan som kan bedrivas och som därmed begränsas även möjligheterna att utveckla nya verksamhetsområden. ”Brist på personella resurser för t.ex. gemensamma arrangemang samt för ett närmare pedagogiskt arbete med studiecirkel” (Bibliotek 2).

Svaga personalresurser. Utrymmet för det ”extra” är litet. Exempel: tjänsten som arrangemangsansvarig bibliotekarie har dragits in. I den tjänsten ingick även visningar och utåtriktad verksamhet. (Bibliotek 2)

Det finns således en rad faktorer som försvårar att etablera samverkan mellan studieförbunden och biblioteken. Det framgår av de kommentarer som ges i enkätsvaren att några av dessa är av grundläggande karaktär som t.ex. att bibliotekets personal inte har tid att ägna sig åt att samverka med andra organisationer utanför den egna verksamheten, vilket i sin tur är resultatet av begränsad ekonomi, eller av hur man väljer att prioritera befintliga resurser. Till detta kan självfallet läggas att vare sig biblioteken eller studieförbunden ser en samverkan som att detta ligger högst på agendan. Det finns helt enkelt andra uppgifter som uppfattas som mera angelägna. För att frågan om samverkan skall ges högre prioritet är det nödvändigt att det blir tydligt vilken ”nytta” denna i så fall skulle vara och för vem, eller vilka grupper.

5.1.5 Bibliotekens relationer till skolor och högskolestudenter

Uppgiften att främja befolkningens utbildningsnivå, eller bildning, måste denna ses som explicit både för biblioteken och för studieförbunden, men även här spelar de delvis olika roller. På den öppna arenan som biblioteken erbjuder är deras roll i hög grad att aktivt tillhandahålla information och media av olika slag, vilket så långt möjligt skall svara mot den enskilde kommuninnevärdens behov och efterfrågan och på så sätt underlätta människors informella lärande. ”Bara genom att erbjuda gratis lån av litteratur samt fri och jämlik tillgång till information ökar biblioteken livskvaliten och bildningen hos människor” (Bibliotek 23)

En del av bibliotekens verksamhet sker tillsammans med andra aktörer, t.ex. med skolan för att stödja barn- och ungdomar i deras utveckling till välutbildade och demokratiskt sinnade samhällsmedborgare.

Den uttalade målsättningen för biblioteket är att, genom lässtimulerande arbete mot kommunens barn, aktivt bidra till att höja elevernas resultat och antalet elever som lämnar grundskolan med godkänt. En elev som kan läsa får ett större självförtroende och presterar bättre även i andra ämnen. Av våra personalresurser avsätts hälften direkt mot förskola och skola. (Bibliotek 23)

En viktig del av stödet till barn och ungdomar sker således via skolbiblioteken, men också i form av samverkan med en rad andra intressenter.

Vi är både folk- och skolbibliotek och tillhandahåller olika former av media, anpassad för olika målgrupper. Vi samarbetar med bl.a. studieförbundet ABF, folkhögskolan, förskolorna, grundskolorna och gymnasieskolan i X [anm. min anonymisering]. Men det finns alltid saker som skulle behöva förbättras och utvecklas. (Bibliotek 19)

Bibliotekens roll har delvis förändrats genom att en allt större andel av befolkningen deltar i vuxenstudier, t.ex. Komvux eller på högskolenivå.

Vi finns i länets alla kommuner med vår verksamhet. Ibland känns det dock som att biblioteken blir allt mer akademiska för folkbildningen. (Studieförbund 11)

De innebär att biblioteken i allt högre grad behöver ge: ”Stöd och service till vuxenstudierande och högskolestudierande och livslångt lärande” (Bibliotek 13). Något som bl.a. bidragit till att lånen av facklitteratur stadigt ökat. En annan viktig del av verksamheten är stödet till befolkningens informella lärande.

En stor del av vår verksamhet bidrar till att höja befolkningens utbildningsnivå. Folk sitter fysiskt på biblioteket och studerar. Många lånar faktaböcker, artiklar, utnyttjar datorer för Internet och andra databaser. På barn och ungdomssidan försöker vi arbeta lässtimulerande, med olika uppsökande projekt på dagis, förskolor och skolan. (Bibliotek 9)

Från ett studieförbund sägs t.ex. att den ökade betoningen på högskolelitteratur gör att deras intressen till del kommit att få stå tillbaka.

Biblioteken har som mycket i samhället blivit allt mer efterfrågstyrt och då med ett naturligt fokus på universitet och högskola. Det gör att folkbildningen står ganska långt från bibliotekens vardag. (Studieförbund 11)

Både biblioteken och studieförbunden uppfattar således sig själva som att de i hög grad är organisationer som kan bidra till att höja befolkningens utbildningsnivå, såväl som att bidra till en ökad livskvalitet för den enskilda människan (se tabell 3). Samma förhållande gäller också i hög grad för att fungera som mötesplatser för kommuninnevånarna, även om framför allt biblioteken är lite försiktigare i sina svar i detta avseende (se tabell 3), men deras utgångspunkter är i många avseenden olika. Biblioteken och studieförbunden är således, tillsammans med en rad andra organisationer, viktiga aktörer inom utbildningsområdet. Frågan är dock hur de skulle kunna spela en än viktigare roll och hur skulle denna kunna förstärkas via en utökad samverkan?

5.1.6 Bibliotekens och studieförbundens tillgänglighet för olika grupper i befolkningen

Det är förstas inte bara av intresse hur tillgänglig biblioteken och studieförbundens verksamhet generellt sett är, som kan avläsas i form av antal lån, studiecirkeldeltagare, kulturarrangemang o.s.v. Det är också viktigt att veta hur olika grupper kan delta i en verksamhet som riktar sig till en bred allmänhet. Därför ställdes i enkäten frågor om det finns skillnader mellan kvinnor och män och om funktionshindrade har samma tillgång till bibliotekens och studieförbundens verksamhet på lika villkor som andra grupper (se tabell 5).

Tabell 5. Bibliotekens och studieförbundens tillgänglighet för olika grupper av människor (B = Bibliotek N = 26; S = Studieförbund N= 17).

Lika tillgänglighet	I liten grad (1-3)		I någon grad (4-7)		I hög grad (8-10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
för kvinnor som män			2	1	24	16	1	
för människor med funktionshinder som för andra människor	1		6	7	20	10		

Det råder stor enighet bland både bibliotekens och studieförbundens företrädare om att de deras verksamhet är lika tillgänglig såväl för kvinnor som för män. Runt 90 procent av både bibliotekens och studieförbundens företrädare svarar att det inte är några skillnader i tillgänglighet till deras respektive verksamhet för kvinnor och män. Det är självfallet inte givet att enskilda individer i sin konkreta vardag uppfattar att så faktiskt också är fallet. En studieförbundsföreträdare motiverar den jämställda verksamheten genom att säga att den "är frivillig och deltagarstyrd" (Studieförbund 1). En företrädare för ett annat studieförbund säger:

Vår verksamhet är mycket lite könsinriktad. Vår profil är livsfrågor, mångfald och globala frågor och inget av detta kan man väl säga vara mer eller mindre för enbart det ena könet anser jag. (Studieförbund 17)

Det finns samtidigt en medvetenhet att det t.ex. i studieförbundens utbud ibland finns en övervikt av sådana aktiviteter som i högre grad lockar kvinnor än män.

Det finns tendens med slagsida mot traditionellt kvinnliga textila hantverk, som i högre grad attraherar kvinnor. Slagsidan är inte strategisk utan anpassad till efterfrågan. (Bibliotek 16)

Från bibliotekens sida motiverar man att jämställdheten, som de uppger är välfungerande, t.ex. med att verksamheten ”anordnas i offentliga rum, öppna för alla” (Bibliotek 13). ”Vi upplever att vårt bibliotek är tillgängligt för både kvinnor och män exempelvis i fråga om mediautbud (böcker tidskrifter m.m)” (Bibliotek 19). Däremot kan man konstatera att det finns skillnader i hur mycket biblioteket nyttas av kvinnor respektive män.

Till det yttre finns det ju inga hinder. Däremot vet vi att fler kvinnor än män läser och lånar böcker så för den målgruppen behövs fler lässtimulerande åtgärder. (Bibliotek 3)

Vår verksamhet är så vitt jag förstår oftast könsneutral. De största nyttjarna sägs vara kvinnor i ”mogen ålder”, även om jag ej har statistik på detta just för vårt bibliotek. /.../. (Bibliotek 9)

Vår verksamhet är absolut tillgänglig för alla. Även om vi noterar att kvinnor oftare kommer på våra arrangemang. Kvinnor och män använder nog också biblioteket lite olika. Männens läser oftare tidningar och tidskrifter tex. (Bibliotek 16)

Jämställdhet är en fråga som man från flera håll arbetar aktivt med. ”Vi har en jämställdhetspolicy och arbetar aktivt med att öka antalet män i vår verksamhet” (Studieförbund 11). I huvudsak anser också både bibliotekens och studieförbundens företrädare att deras verksamhet är lika tillgänglig för kvinnor som män. Däremot uppfattas tillgängligheten för funktionshindrade vara något sämre, 75 procent för biblioteken och cirka 60 procent för studieförbunden (tabell 5). Som skäl till att så är fallet nämns bl.a.:

- Vi har under ombyggnad varit förberedda genom tillgänglighetsplanen för biblioteket. (Bibliotek 8)

- Vi är mycket medvetna om ”2010”. Den fysiska miljön är i stort sett åtgärdad. Visst arbete återstår med tillgängligheten till information. (Bibliotek 4)
- Handlingsplan för tillgänglighet finns. (Bibliotek 12)
- Hiss, ramp, DAISY, lättframkomligt. (Bibliotek 17)

Vi har bra, moderna lokaler som gör vårt bibliotek fysiskt tillgängligt. Vi har dessutom en socialbibliotekarie som besöker servicehus och äldreboenden en gång per månad. Han gör inläsning på telefonsvarare från vår lokaltidning varje vardagsmorgon och bränner och beställer DAISY-skivor¹¹. Han jobbar också offensivt med Boken kommer, som oftast distribueras via hemtjänsten. Vi jobbar med vår hemsida för att den ska vara användarvänlig för alla människor. (Bibliotek 16)

Det verkar också finns en beredskap för att göra nödvändiga förbättringar för att öka tillgängligheten.

I dagsläget uppfyller vi i stort sett de krav som ställs vad gäller tillgänglighet i fråga om tillgång till olika slags anpassad media, lokalens utformning m.m. Lite återstår att åtgärda med lokalen, men det ska bli klart till 2010. (Bibliotek 19)

Vi har fortfarande brister när det gäller tillgänglighet för människor med funktionshinder. Våra lokaler ligger i 2 plan och även om vi har hiss så begränsar det rörligheten i mindre omfattning. Bokhyllor och lånedisken har också sina brister. Skyltningen för synskadade är ej tillfredsställande. (Bibliotek 9)

I de fall biblioteksföreträdarna uppger att funktionshindrade har problem med att få tillträde till deras verksamhet anges t.ex. lokaler som av olika skäl har varit svåra att anpassa.

Huvudbiblioteket ligger i gatuplan och har rymliga ytor. Det som brister är handikapptolett och hiss som ej uppfyller dagens krav, när det gäller mått och annat. Den ena filialen är lite trång, men annars bra. Den andra filialen är sämre, då det är en halvtrappa upp till biblioteket och ingen hiss finns. (Bibliotek 22)

---

¹¹ Min anm.: Dagens talböcker finns i i Daisy-format. Det är en kompakt cd, som innehåller mycket mer information, text, än en vanlig cd. (http://www.vaxjo.se/vaxjo_templates/Page.aspx?id=7503)

Trångt i biblioteket, placering i flera plan, höga bokhyllor, arbetsbänkar etc är inte höj- och sänkbara. Dock; bra tillgänglighet till talboksavdelningen samt att vi ger ut en taltidning gratis en gång i veckan. (Bibliotek 7)

Sammanfattningsvis kan sägas att vare sig biblioteken eller studieförbunden upplever att det inte finns några allvarliga hinder som försvårar för vare sig kvinnor, män eller funktionshindrade att ta del av den verksamhet som de bedriver. Däremot förefaller det ändå vara så att det är kvinnorna som i högre grad än männen utnyttjar bibliotekens tjänster och att invandrare är underrepresenterade i studieförbundens verksamhet. För de funktionshindrade är det i stället lokalernas fysiska utformning där det funnits svårigheter att anpassa dessa fullt ut.

5.2 Folkbibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län – några grunddata

I de följande avsnitten beskrivs de ekonomiska och personella förutsättningarna för bibliotekens och studieförbundens verksamhet, liksom vilken omfattning denna har i dagsläget.

5.2.1 Biblioteken – ekonomi och personal

Det finns tillsammans 27 kommuner i Dalarnas och Örebro län (se tabell 3), vilka var och en ansvarar för och bedriver verksamhet i enlighet med vad som föreskrivs i Bibliotekslagen (SFS 1996:1596). Många av dessa kommuner är små, 12 stycken har t.ex. ett invånarantal som understiger 12 000 innevånare och sex stycken har mellan 12 000 – 20 000 invånare. Det finns sex kommuner med en befolkning mellan 20 000 – 45 000 invånare och två med runt 50 000 invånare, Borlänge och Falun samt Örebro som intar en särställning med sina ca 130 000 invånare.

Tabell 6. Kommuner i Dalarnas och Örebro län fördelade efter invånarantal (N=27).

Invånarantal	< 7000	7000 – 11999	12000- 19999	20000- 45 000	>45000	Totalt
Antal	1	11	6	6	3	27

Spridningen i invånarantal har självfallet stor betydelse för hur mycket resurser det finns att fördela till biblioteksverksamheten, liksom för ”folkbildningsuppgiften”. I Dalarnas län finns t.ex. en betydande skillnad på hur mycket pengar som läggs på biblioteken (2006) från knappt 300 kr/inv. till nära 600 kr/inv. I Örebro län var skillnaderna också stora, från ca 250 kr/inv. till ca 500 kr/inv. (se tabell 3), d.v.s. anslagen varierar med mer än 100 procent.¹² Detta kan jämföras med att den totala driftskostnaden per invånare i Sverige som är 382 kr/inv. (Folkbiblioteken i Sverige, 2007).

---

¹² Det kan dock finnas skäl till viss försiktighet att tolka resultatet beroende på hur dessa uppgifter räknats fram, inte minst för att t.ex. kostnader för lokaler kan ge stort genomslag på den totala kostnaden, eller vilka kostnader i övrigt som finns medräknade, t.ex. olika personalkategorier, städkostnader osv.

Beroende på kommunernas olika storlek kan vi se att de finns betydande skillnader mellan vilka ekonomiska resurser som de olika folkbiblioteken har att disponera (se tabell 8)

Tabell 7. Biblioteken i Dalarnas och Örebro län fördelade efter budget 2007 (tkr). (N = 27).

Budget	< 5000	5000 – 8000	8001 - 12000	12001 - 15000	> 15000	Uppgift saknas
Antal	10	7	4	1	2	3

Av tabellen framgår att mer än hälften av biblioteken har en omsättning som är mindre än 8 miljoner kronor/år.

Tabell 8. Kommuninvånarantal och driftskostnader för biblioteksverksamheten, total omsättning samt fördelat per invånare i Dalarnas och Örebro län (tkr).

Kommun	Antal inv. (ca)	Omsättning samt budget (2008)			Kr/ inv. 2006 ¹³ (ca)
		05-12-31	2006	2007	
<i>Dalarnas län</i>					395
Avesta ¹⁴	22000	-	-	-	290
Borlänge	47000	17189	16640	17276	375
Falun	55300	19129	19951	20550	390
Gagnef	10100	5550	5951	- ¹⁵	350
Hedemora	15500	7357	7475	7346	480
Leksand ¹⁶	15400	3102	4082	4036	365
Ludvika	25500	10577	10713	11110	420
Malung/Sälen	10500	6504	6983	8007	575
Mora	20200	7235	7394	7377	360

¹³ Folkbiblioteken i Dalarnas respektive Örebro län (Svenska biblioteksförningen, 2007). Uppgifterna är ungefärliga då de är avlästa från diagram (Folkbiblioteken i Sverige, 2007).

¹⁴ Uppgift saknas.

¹⁵ Uppgift saknas.

¹⁶ Från och med 2007 innefattas även lokalhyra och städkostnader.

Orsa	7000	2027	2163	2713	365
Rättvik	10900	6684	6985	9301 ¹⁷	430
Smedjeback- en	10800	5796	6535	6965	360
Säter	10900	6463	6810	7200	450
Vansbro	7000	4400	4587	4673	530
Älvdalen	7400	- ¹⁸	2196	2546	350
Örebro län	08-06-30				380
Askersund	11 300	4689	4850	- ¹⁹	405
Degerfors	9 900	3314	3365	3505	315
Hallsberg	15 200	5034	5128	5179	300
Hällefors ²⁰	7 400	400	400	400	460
Karlskoga ²¹	30 000	12314	13372	14397	400
Kumla	20000	9500	9824	10245	510
Laxå	5 900	4216	4244	4256	480
Lekeberg	7 100	2539	2590	2534	350
Lindesberg	23 000	1107	1151	1344	500
Ljusnarsberg	5 200	10045	10087	10313	240
Nora	10 400	8438	9306	9478	470
Örebro	131 000	43506 ²²	- ²³	-	310

I flera kommuner har det skett en viss uppräknig av budgeten under åren 2006 - 2008 och i några kommuner är anslaget mer eller mindre konstant,

¹⁷ Ej jämförbart med föregående år p.g.a. omorganisation.

¹⁸ Uppgift saknas.

¹⁹ Uppgift saknas.

²⁰ Avser budget för media. Till detta skall läggas kostnader för personal och lokaler etc. då verksamheten bedrivs på entreprenad. Hällefors kommun är en av få kommuner i Sverige där biblioteksverksamheten drivs på entreprenad. 2 bibliotek finns i kommunen (http://www.hellefors.se/kommunen/servicetjanster/kulturfritid_bibliotek.asp?den=kulturfritid).

²¹ Innefattar även verksamheter som vanligen inte tillhör traditionella biblioteksuppgifter (se även tabell 5).

²² <http://www.orebro.se/politikochdemokrati/ekonomi/arsredovisning/arsredovisning2006.4.10f1ec7f110cf0d553e800052102.html> (2008-10-24)

²³ Uppgift saknas. Uppgift ej lämnad i enkätsvar, eller möjlig att få fram via kommunens årsredovisning eller budget som finns publicerad på Internet. (2008-10-24)

om vi tar hänsyn till de generella kostnadsökningar som skett. I några fall har det emellertid skett relativt stora ökningar av de ekonomiska resurserna.

En avgörande faktor för att kunna jämföra de olika bibliotekens ekonomi är relaterat till kostnader för lokaler, vilka kan variera avsevärt (se även not 5). Här finns t.ex. stora kostnadsskillnader mellan nybyggda och äldre lokaler. Det är därför inte givet att en kommun som satsar totalt sett mycket pengar, eller kronor per invånare, jämförelsevis satsar mer på kärnverksamheten, d.v.s. i första hand i form av personal- och mediakostnader. Det kan samtidigt finnas skäl att tolka dessa siffror med viss försiktighet då det inte specifikt framgår vad de innehåller och att det därför inte är säkert att de kan jämföras.

Om vi ser till hur anslagna medel används kan man anta att det finns en samvariation mellan kommunstorlek och antal anställd bibliotekspersonal, liksom att antalet biblioteksfilialer och bokbussar i sin tur kan relatera till en kommuns geografiska förutsättningar. Det faktiska läget 2008 framgår av tabell 9.

Tabell 9. Kommuner i Dalarnas och Örebro län fördelade på personal, biblioteksfilialer samt antal årsarbetare.

Kommun	Biblioteksfil.	Arbetsplats bibl.	Bokbussar	Årsarbetare
<i>Dalarnas län</i>				
Avesta	3	7	0	19
Borlänge	3	0	0	22,65 (Bibl 8,4, Bibl. ass 10,5; övriga 3,75)
Falun ²⁴	8	0	1	15,43
Gagnef	4	1	0	6 (1 Bibl. chef., 1 Bibl., 5 Ass)
Hedemora	2	0	0	12 personal. (10,78 tjänster, 5 bibl., 7 bibl. ass.
Leksand	1	0	0	9,72

²⁴ Stöd till studieorganisationer redovisas i bibliotekets budget.

Ludvika	5	0	0	16
Malung/Sälen	1	1	0	8
Mora	3	0	0 ²⁵	15 ²⁶ (bibl ch.; 1, Bibl. 4; Ass. 7; Fil. föreståndare 3.)
Orsa	0	0	0	5,0 (3 bibl.; 1,5 ass. 0,5 förv. ch)
Rättvik	2	0	0	10,4 (Bibl. 6,8;; arkiv 1,6, kultur 2,0)
Smedjebacken	1	3	0	7
Säter	2	0	0	7,9 (1 Bibl chef, 1 Kultur sekr., 3,25 Bibl. (4 pers), 2,65 Bibl. ass. (4 pers.)
Vansbro	3	0	0	5,0 (2,0 bibl.; 3,0 bibl. ass.)
Älvdalen	2	0	0	8,0 (i bibl. ch; 2 bibl; 6 bibl. ass.
<i>Örebro län</i>				
Askersund	2	1	0	5,86 (Bibl. 3,4; öv. Pers. 2,46)
Degerfors	0	0	1 ²⁷	4,1 (1 bibl., 3,1 bibl. ass.)
Hallsberg	5	0	0	7 (3,25 Bibl., 3,75 Ass.)
Hällefors	1 ²⁸	0	0	4,5
Karlskoga	1 ²⁹		0	28,8 (1 kommunarkivarie, 1 bibl.chef, 8,7 bibl.; 11,3 bibl. ass.; 1 budget- och skuldrådgivare; 1 energi- och klimatrådsg.; 1 konsumentrådg.; 2,8 gymnasie- /grundskole-bibl.; 1 konsumentrådgivare; 1 vaktm.) ³⁰
Kumla	0	0 ³¹	1	13,62

²⁵ Uppgift saknas.

²⁶ Uppgiften avser antal personer som arbetar med traditionell biblioteksverksamhet, resp. tjänst omfattning framgår ej. (http://www.mora.se/ArticlePages/200103/09/20010309155353_jaro/20010309155353_jaro.dbp.html).

²⁷ Del i bokbuss.

²⁸ I kommunen finns två bibliotek vilka bedrivs på entreprenad.

²⁹ Ett patientbibliotek som drivs på uppdrag av Örebro läns landsting.

³⁰ Delar av denna personalstyrka finansieras av olika uppdrag från barn- och utbildningsförvaltningen, näraliggande kommuner, landsting och kriminalvården.

³¹ Biblioteket förser emellertid Ericssonfabriken i Kumla med CD-böcker som de själva finansierar.

Laxå	2	0	0	5,4 (Bibl. chef 1.0; Bibl. 2.0; Filialförest. 1.65; Bibl. ass. 0.75)
Lekeberg	0	0	0	3,35 (2,85 Bibl.; 0,5 ass.)
Lindesberg	4	1	1	15 (6,5 bibl.; 7,5 Bibl. ass.;
Ljusnarsberg	0	0	0	3,75 (2 bibl. ass: 1,75; 1,0 öv.)
Nora	0	1	0	9,08 (Bibl. 2,83, Bibl. ass. 2,75; admin 0,75; Kultursekr 0,75; Kultur- och fritidschef 1,0)
Örebro	7 ³²			³³ 72 (Bibl. ch. 1,0; Avd. ch, 3,0; Bibl. 28,0; Adm ass. 1,0; Bibl. ass. 30,0; Bokuppsättare 5,0; Vaktm. 2,0)

Av tabellen framgår att det inte är särskilt vanligt att biblioteken driver arbetsplatsbibliotek och samma är förhållandet med bokbussar. I flera kommuner finns däremot ett flertal biblioteksfilialer. I t.ex. Falun finns åtta filialer, vilket kan förklaras av att kommunen är stor till ytan och att det finns flera mindre befolkningscentra utanför själva centralorten.

³² Biblioteksfilialerna är gymnasiebibliotek. I kommunen finns även länsbiblioteket och universitetsbibliotek lokaliserat.

³³ Källa: http://www.orebro.se/kulturochfritid/bibliotek/kontakt.4.37c0d5e810d685ee_73080001085.html. Anm. Det framgår ej vilken tjänstgöringsgrad resp. befattningshavare har varför summeringen av totala antalet tjänster kan vara fel.

Studieförbunden – ekonomi och personal

Av tabell 10. framgår att det finns stora skillnader i verksamhetens omfång mellan de olika studieförbuden och därmed så även i fråga om ekonomisk omsättning, från några miljoner kronor/år upp till över 25 miljoner kr/år.

Tabell 10. Studieförbund i Dalarnas och Örebro län – Omsättning under åren 2006 – 2008 (tkr).

Studieförbund/antal studieavdelningar	Dalarna			Örebro		
	2006	2007	2008 ³⁴	2006	2007	2008
ABF ³⁵	11200	12200	11500	20500	22300	19600
Bilda ³⁶	-	30000	30000	- ³⁷	-	-
Folkuniversitetet	7077	5785	6518	5100	6500	7800
Ibnrushd ³⁸	-	-	-	-	-	-
Medborgarskolan ³⁹	2600	2600	2200	26500	36500	28000
NBV	-	-	-	⁴⁰	15400	14500
Sensus ⁴¹	-	-	-	⁴²	-	-
SISU Idrottsutbildarna	7000	6400	6100	13000	17000	16000
Studiefrämjandet ⁴³	10174	12381	11649	- ⁴⁴	-	-

³⁴ Budget.

³⁵ Endast svar från två avdelningar.

³⁶ Verksamheten omfattar Gävleborg och Dalarnas län. Uppgift om ekonomi saknas för år 2006.

³⁷ Uppgifter saknas.

³⁸ Ibn Rushd Norra Sverige består av Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Dalarnas län och Ibn Rushd Mittsverige består av Värmlands, Örebro, Västmanlands, Sörmlands och Östergötlands län. Uppgift om ekonomiska förhållanden saknas.

³⁹ Medborgarskolan omfattar Värmlands och Örebro län.

⁴⁰ Uppgift saknas.

⁴¹ Verksamheten omfattar både Dalarnas och Örebro län.

⁴² Uppgift saknas.

⁴³ Avser två av fyra studieavdelningar.

⁴⁴ Uppgifter saknas.

Vuxenskolan ⁴⁵	1800	1800	1500	- ⁴⁶	-	-
---------------------------	------	------	------	-----------------	---	---

Skillnaderna i omsättning kan förklaras av att de olika studieförbunden har olika mycket volym på sin verksamhet, vilket avspeglar hur de är organiserade. I några fall rör uppgifterna i denna kartläggning en studieförbundsavdelning som omfattar verksamhet i några kommuner till studieförbund, inklusive studieförbundsavdelningar, med en regional organisation som omfattar ett eller flera län. Det är därför även i det här fallet svårt att göra några jämförelser mellan olika studieförbund i detta avseende.

Personaltätheten varierar i relation till de olika studieförbunden/studieförbundsavdelningarna omsättning (se tabell 11).

Tabell 11. Personal (antal årsarbetare) hos studieförbund i Dalarnas och Örebro län år 2007. (Dalarna = D, Örebro = Ö)

Studieförb.	Verksamhetsansvariga/ utbildningskonsulenter		Adm. personal		Cirkelledare (ca)		Kulturarbetare (ca)	
	D	Ö	D	Ö	D	Ö	D	Ö
ABF	9	19			500	400	5000 ⁴⁷	- ⁴⁸
ABF Västerbergslagen	2,75	-	-	-	235	-	80	-
Bilda ⁴⁹	30	-	-	-	800	-	-	-
Folkuniver.	1	2,5	4	-	20	25	- ⁵⁰	0
Ibnrushd ⁵¹	-	-	-	-	-	-	-	-
Medborgarskolan	2	20 ⁵²	-		70	700	20	7

⁴⁵ Avser endast en studieförbundsavdelning.

⁴⁶ Uppgifter saknas.

⁴⁷ Varav ca 500 med lön.

⁴⁸ Uppgift saknas.

⁴⁹ Uppgift för Bilda GävleDala saknas vad avser antal kulturarbetare.

⁵⁰ Uppgift saknas.

⁵¹ Uppgift saknas.

⁵² Inkl. adm. personal.

NBV	7	24 ⁵³	-	-	- ⁵⁴	500	- ⁵⁵	- ⁵⁶
Sensus ⁵⁷	3	8	-	-	-	300	-	550
SISU	8	15	-	2	-	3000	-	100
Studiefräm. ⁵⁸	5,6	-	-		200	-	-	-
Studieräm. ⁵⁹	1	-	5,7		300		475	-
Vuxenskolan	2,0	-	2 x 05 ⁶⁰		100		-	-

Det kan noteras att det finns stora skillnader både vad avser antal personal, cirkelledare såväl som kulturarbetare, vilket också till delar kan förklaras av verksamhetens volym och hur den är organiserad.

5.2.3 Kommunala anslag till folkbildningsområdet

I ett försök att kartlägga hur mycket kommunerna i Dalarnas och Örebro län specifikt satsar inom folkbildningsområdet anges budgeten för vart och ett av åren 2006 – 2008 för respektive kommun (se tabell 12). Det visade sig emellertid problematiskt att kunna få en heltäckande bild då det finns stora variationer avseende hur ”folkbildningsanslaget” budgeteras i de olika kommunerna. I en del fall ger kommunerna ett direkt anslag till studieförbunden. I andra kommuner ges inga sådana anslag alls och i en del fall kan det vara en annan kommunal enhet än biblioteket som ger dessa anslag⁶¹, varför denna summa inte finns angiven i denna kartläggning. I något fall kan det röra som om medel som avsätts för en viss specifik verksamhet, t.ex. programverksamhet. Sammantaget gör detta att det är svårt att jämföra mellan de olika kommunerna.

Tabell 12. Kommunernas anslag till folkbildningsområdet (tkr).

Kommun	Budget som specifikt rör folkbildningsområ-
--------	---

⁵³ Fördelade på hel- resp. deltidstjänster.

⁵⁴ Ingen fast anställd personal.

⁵⁵ Ingen fast anställd personal.

⁵⁶ Uppgift saknas.

⁵⁷ Verksamheten omfattar både Dalarna och Örebro län.

⁵⁸ Avser studieavdelning norra Dalarna.

⁵⁹ Avser studieavdelning södra Dalarna.

⁶⁰ Dessa personer finns anställda i ett projekt som för närvarande pågår.

⁶¹ Formellt är det ett politiskt tillsatt organ som fattar beslut om fördelning av ekonomiska resurser.

	det (tkr)		
	2006	2007	2008
<i>Dalarnas län</i>			
Avesta ⁶²	1826	1826	1626
Borlänge	3200	32000	3200
Falun	1912	1808	1626
Gagnef	400	520	4730
Hedemora	747	747	612
Leksand	804	804	711
Ludvika	2160	2164	2076
Malung/Sälen	552	552	552
Mora	612	612	612
Orsa	335	335	335
Rättvik	484	495	494
Smedjebacken	160	160	160
Säter	500	500	450
Vansbro	300	300	300
Älvdalen	-	-	-
<i>Örebro län</i>			
Askersund	410	263	- ⁶³
Degerfors	414	414	414
Hallsberg	0	0	0
Hällefors	0	0	0
Karlskoga ⁶⁴	69	69	156
Kumla	1193	1217	1290
Laxå	228	221	218
Lekeberg ⁶⁵	100	150	200
Lindesberg ⁶⁶	750	750	750

⁶² Minskningen 2008 beror på att SISU:s avd. har upphört varför det inte skett någon reell minskning.

⁶³ Uppgift saknas.

⁶⁴ Anger program och utställningsbudget. Sedan tillkommer bland annat, samarrangemang då biblioteket står för lokalen och/eller personalinsats. Biblioteksvisningar för olika studiegrupper, företag och barngrupper, marknadsföring, rådgivararrangemang samt delar av den ordinarie verksamheten.

⁶⁵ Ej i bibliotekets budget.

⁶⁶ Varav ca 50-100 000 avser riktad musikverksamhet.

Ljusnarsberg ⁶⁷	-	-	-
Nora	262	262	450
Örebro			

Det kan således noteras att det finns betydande skillnader mellan olika kommuner med avseende på hur mycket de lägger ut på verksamhet som specifikt rör folkbildningsområdet.

---

⁶⁷ Bidrag till folkbildningsaktiviteter ej specificerat.

5.3 Nuvarande och framtida intresse för samverkan mellan bibliotek och studieförbund

Det finns i dag samverkan etablerad mellan de kommunala biblioteken inklusive länsbiblioteken och de olika studieförbunden. Denna samverkan gäller framför allt, som redan framgått, i hög grad samarrangemang runt kulturaktiviteter som förläggs till bibliotekens lokaler. Det förekommer vidare att studieförbunden förlägger studiecirkel till bibliotekens lokaler, framför allt gäller det släktforskningscirkel där biblioteken kan tillhandahålla lättåtkomliga data. I de följande avsnitten redovisas en kartläggning av omfattningen och typ av den samverkan som sker. I ett påföljande avsnitt redovisas bibliotekens och studieförbundens intresse för att, i olika konstellationer, i framtiden utvidga denna samverkan.

5.3.1 Bibliotekens och studieförbundens nuvarande samverkan

Omfattningen av den samverkan som pågår mellan biblioteken, länsbiblioteken, studieförbunden och länsbildningsförbunden i Dalarnas och Örebro län i olika koalitioner (framgår nedan i tabell 13).

Tabell 13. Pågående samverkan mellan länsbibliotek, folkbibliotek och studieförbund (Bibliotek = B; Länsbibliotek = L; Studieförbund = S). (N Bibliotek = 27. N Studieförbund = 17)

Samverkan mellan	Ja			Nej			Ej svar		
	B	L	S	B	L	S	B	L	S
Kommunala bibliotek	23	24	22	4	2	5		1	
Studieförbund	14	9	12	3	8	5			

Den vanligaste konstellationen är att biblioteken samverkar med respektive länsbibliotek. Här uppger nästan 90 procent av biblioteken att sådan samverkan förekommer (tabell 13). Framförallt består denna av fortbildning, omvärldsbevakning, förmedling av litteratur o.s.v. De båda länsbiblioteken fungerar som en viktig knutpunkt i ett till synes välfungerande nätverk av de olika kommunbiblioteken i de båda länen.

Örebro läns folkbibliotek samt länsbiblioteket samverkar kring en mängd saker som t.ex. media, fjärrlån, databaser, web 2.0, barn- och ungdomsaktiviteter. Möten, seminarier anordnas regelbundet kring

olika områden. Länets bibliotek lånar böcker av varandra (i det samarbete vi kallar "Fria flödet"). (Bibliotek 19)

Andra exempel på hur samarbetet tar sig uttryck är:

Länsavdelningen / länsbiblioteket hjälper oss med den "kompletterande medieförsörjningen" = Vi fjärrlånar böcker av / via länsbiblioteket som vi själva saknar. Länsbiblioteket bidrar med fortbildning av personal samt utveckling av biblioteksarbetet. (Bibliotek 9)

Ytterligare fler exempel är:

- De har hjälpt oss med handledning och stöttning i två utvecklingsprojekt. Möten och utbildningar. (Bibliotek 22)
- Kompletterande litt. försörjning, nätverksbygge, studiedagar m m. (Bibliotek 17)
- Personalutbildning och omvärldsbevakning. (Bibliotek 26)
- Fortbildning, service till nätverk mm. (Bibliotek 23)
- Länsbiblioteket driver utbildningar, omvärldsbevakning. (Bibliotek 21)
- Utbildning, träffar, projekt, rådgivning. (Bibliotek 20)
- Kompetensutveckling, information. (Bibliotek 13)
- Omvärldsanalys, träffar, studier, infoutbyte av erfarenheter och lån av medier. (Bibliotek nr 8)

Nästan lika vanligt som att biblioteken samverkar med länsbiblioteken är det att biblioteken samverkar med varandra (85 %), framför allt genom att de olika biblioteken lånar ut medier till varandra. I enstaka fall förekommer det interkommunala utvecklingsprojekt, ibland med något av länsbiblioteken som koordinator. Endast i några få fall (15 %) uppger biblioteken att de inte samverkar med bibliotek i andra kommuner. Många av biblioteken uppger även att de har ett regelbundet erfarenhetsutbyte med varandra.

/.../ självklart förekommer samverkan i form av erfarenhetsutbyte med kollegor på andra bibliotek. Vi ingår i olika typer av nätverk. Den mest uttalade samverkan är fjärrlåneverksamheten som ju är en av grundstenarna i vår verksamhet. (Bibliotek, 4)

Biblioteken jobbar i nätverk och lånar dagligen böcker av varandra. Vi håller även på att utveckla samarbete med grannkommunerna inom dataområdet, gemensam s.k. server är redan beslutad. (Bibliotek 9)

Andra exempel på hur denna samverkan konkret tar sig uttryck är:

- Vi lånar böcker mellan länets bibliotek. Samarbete om server för biblioteksdatasystemet med två grannkommuner. (Bibliotek 22)
- Gemensam katalog, lånekort och rörligt bokbestånd. (Bibliotek 17)
- Gemensam dataserver, gemensamma inköpsavtal. Programserverkan. (Bibliotek 26)
- Fritt flöde av media, nätverk för chefer mm. (Bibliotek 23)
- Utbyte av erfarenheter och lån av medier. (Bibliotek nr 8)
- Alla bibliotek ingår i nätverk för idéutbyte och litteraturförsörjning. (Bibliotek 14)
- Vi har föreläsningar, utställningar, filmvisning, cirklar mm i samverkan. (Studieförbund 9b)

Ungefär hälften av studieförbunden uppger att de har samverkan med länsbiblioteken. Det förekommer även en relativt frekvent samverkan mellan biblioteken och studieförbunden, således svarar drygt 80 procent av respektive part att de har kontakter med varandra (se tabell 13). Samverkan avser framför allt gemensamma program och att studieförbunden använder bibliotekens lokaler. I något fall uppger ett studieförbund att de t.ex. utbildar läsombud för bibliotekets räkning. Andra exempel är:

Vi erbjuder alla ideella organisationer i kommunen möjlighet att visa upp sin verksamhet i våra utställningsmontrar under en fyraveckorsperiod. Denna möjlighet erbjuds på kommunens alla fem bibliotek. (Bibliotek nr 4)

”Lördag med barnen” (barnkulturarr. 8-10 ggr/år) på biblioteket i samarr med alla studieförbund som är verksamma på orten samt med ABF av ”Författaraftnar på biblioteket” (3-4 ggr/år). (Bibliotek 5)

- Studieförbunden ges möjlighet att visa mindre utställningar på biblioteket.
- Samarrangemang med studieförbunden ang föredrag och författarbesök. Dessa arrangeras av kulturenheten och genomförs på biblioteket.
- Årligt samarbete med ABF med genomförande av Dalarnas Litteraturdag.
- Hjälper ABF vid utbildning av bokombud på olika företag. (Bibliotek 2)

- Studieförbundsvecka på hösten, samarrangemang typ föreläsningar/ författaraftnar/Dalarnas litteraturdag- Kupolen/läsfestdgr/filmfestivaler mm mm. (Studieförbund 1)
- Den mesta verksamheten består av kulturprogram och en och annan studiecirkel. (Studieförbund 6)
- Gemensamma planeringsträffar för programsamverkan. Genomförande av program framförallt föreläsningar hos oss kallat: Alltid på en onsdag. (Bibliotek 26)
- Samarrangemang, biblioteksvisningar, informationsvägledning. (Bibliotek 20)
- Föreläsningar, barnteater, lån av böcker. (Studieförbund 15)
- Föreläsningar, utställningar. (Studieförbund 18)

Av studieförbunden uppger 70 procent att de samverkar med andra studieförbund. Exempel på samverkan som sker är:

Studieförbundsvecka inför studiestarten på hösten där nästan alla studieförbund är med. Gemensamma utställningar och visa upp-sig-dagar i kommunerna. (Studieförbund 1)

Det verkar inte vara så att studieförbunden i någon högre utsträckning har en omfattande och djupgående samverkan med varandra, istället sker detta som en del av större gemensamma arrangemang där de ingår som en av parterna. ”Vi samarbetar oftast kring verksamhet som kommunerna initierar” (Studieförbund 6). Orsaker till att den samverkan som sker detta kan, som redan tidigare framgått, bl.a. vara att de olika studieförbunden har sina olika profiler och att det nuvarande regelsystemet inte underlättar samverkan.

Vi är en liten organisation och har inte så mycket tid över till verksamhet i andra län. Vi får heller inte rapportera verksamhet som inte ligger i vårt egna län. (Studieförbund 6)

Av de förutsättningar som finns för samverkan på den konkreta nivån är det framför allt bibliotekens lokaler som framhålls vara en tillgång. ”Kommunen har god tillgång till lämpliga lokaler och biblioteket har kunskaper som borde kunna vara av intresse” (Bibliotek 23).

Vi har i och med våra nya lokaler nya möjligheter att kunna erbjuda lokaler för studieförbundens aktiviteter mm. Hade ingen sådan möjlighet tidigare. (Bibliotek 8)

Sammantaget kan sägas att det pågår en fungerande samverkan i olika konstellationer och med olika syften, framför allt är denna inriktad mot ett gemensamt resursnyttjande, t.ex. medier, lokaler och programverksamhet.

5.3.2 Existerande nätverksamverkan

Med nätverkssamverkan avses i det här fallet sådan samverkan som sker både formellt och informellt. Av biblioteken uppger cirka 45 procent och drygt 50 procent av studieförbund att de deltar i någon typ av nätverk med medlemmar där båda dessa organisationstyper (tabell 14) är involverade.

Tabell 14. Biblioteken och studieförbundens deltagande i gemensamma nätverk (N Bibliotek =27. N Studieförbund = 17).

Deltar i nätverk med medlemmar från både studieförbund och bibliotek	Ja	Nej	Totalt
Bibliotek	12	15	27
Studieförbund	9	8	17

Exempel på hur nätverksamarbetet kan ta sig uttryck beskrivs på följande sätt.

Jag deltar i ett nätverk för studieförbunden i x [anm. min anonymisering] och de[ssa] kommuners handläggare av studieförbundsbidragen. Då i egenskap av bidragshandläggare och inte i första hand som biblioteksrepresentant. (Bibliotek 22)

Ett övergripande syfte för den samverkan som sker i dessa nätverk kan sammanfattas som att de skall: ”Belysa och stärka folkbildningens roll i lokalsamhället, nå ut bredare” (Studieförbund 9b). Samtidigt är det emellertid svårt att uppskatta omfattningen av detta arbete och även vilka effekter som uppstår. Med tanke på de exempel som ges från både biblioteken och studieförbunden förefaller denna typ av samverkan ändå att vara av relativt begränsad omfattning och i huvudsak röra specifika arrangemang som anordnas en, eller möjligen i en del fall, några gånger per år.

ABF-Medlemsorganisationer i ABF-Skådebanan-Dala Demokraten-Bibliotek-kulturförvaltning-Film i Dalarna. Syftet är att arrangera bra dagar för befolkningen för att lyfta fram litteraturen och filmen samt att skapa mötesplatser som i sin tur leder till fler möten och utveckling. (Studieförbund 1)

För att det skall kunna skapas nätverk krävs att det finns någon som tar initiativ till att ett sådant bildas och utvecklas över tiden. Ett exempel som anges är att: "Kultur- och fritidsförvaltningen håller i nätverket och syftet är information, samordning och samarbete" (Bibliotek 5). Det betyder även att nätverket byggs upp av individer och att det är de som är nätverkets aktörer. "Barnbibliotekarien och kultursekreteraren har kontakt med och har planeringsmöten med studieförbunden ang. programverksamhet" (Bibliotek 13). Även om nätverken är en demokratisk form för samverkan krävs det att det i detta finns "noder" som knyter samman de ingående aktörerna och som också tillför "energi" när detta inte sker spontant. Informella nätverk kan ses som ett självstyrande system (cybernetiska system) (se t.ex. Stacey, 2007). Idéer till nya verksamheter som initieras denna väg måste i så fall förankras i den formella organisationen.

5.3.3 Biblioteken och studieförbundens intresse för framtida samverkan

Vi har inte hunnit så långt att vi har fler idéer än samverkan kring program. (Bibliotek 3)

Biblioteken och studieförbunden verkar, som redan framgått, inom olika delar av vad som i en allmän mening skulle kunna kallas för folkbildning (se avsnitt 4.1). Det framstår från vad som framgått i den här kartläggningen som att det kan finnas både nya uppgifter och sådana som skulle kunna utföras bättre och få ett bredare genomslag. Nedan (se tabell 15) framgår hur de båda parterna ser på förekomsten av den samverkan som redan förekommer.

Tabell 15. Bibliotekens ambitioner för att skapa samverkan inom folkbildningsområdet (Bibliotek = B. N =27; Studieförbundet = S. N = 17. X= Frågan ej möjlig att besvara)

Intresse för att samverkan etableras/	I liten grad (1-3)		I någon grad (4-7)		I hög grad (8-10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
med bibliotek i andra kommuner	1	X	7	X	17	X	2	
studieförbund med bibliotek	X	1	X	4	X	10		2
över länsgränsen	7	3	12	6	6	7	2	1
bibliotek med studieförbund	3	X	8	X	14	X	2	
studieförbund med studieförbund	X	4	X	5	X	7	X	1
Intresse för att leda samverkansprojekt	7	3	9	5	5	7	6	2

Bibliotekens samverkan med andra bibliotek

Det verkar generellt sett finnas en stark vilja till att utveckla samverkan i några av de möjliga konstellationer som finns bland de organisationer som ingår i denna kartläggning. Framför allt gäller det bibliotekens vilja att samverka med bibliotek i andra kommuner, d.v.s. inom ett område som det finns sådan etablerad. Företrädesvis gäller det samverkan kring lån av media. Andra exempel på tänkbara aktiviteter att samverka runt är t.ex.:

Gemensam bibliotekswebb., fritt mediaflöde i regionen, regionala utbildningsinsatser och studiebesök, samordna arrangemang, föredrag och utställningar. (Bibliotek 20)

Vissa arbetsuppgifter av administrativ karaktär, t ex katalogisering skulle gå utmärkt att samordna utanför kommunens geografiska gränser. (Bibliotek 8)

Gemensamt biblioteksdatasystem, bättre samarbete vad beträffar inköp av media, större samarbete på personalsidan när det gäller att nyttja varandras specialiteter. (Bibliotek 9)

Ytterligare exempel är.

- Personalsamverkan, gemensamt lånekort. (Bibliotek 3)
- Teknisksamverkan, nätverk för fortbildning och metodutveckling. (Bibliotek 23)
- Gemensam webbplats! Föreläsningsserier. (Bibliotek 13)
- Gemensam bibliotekskatalog har diskuterats. (Bibliotek 8)
- Fler kulturprogram, studiecirkel och annan pedagogisk verksamhet. (Studieförbund 6)
- Föreläsningsserie. Prova-på-verksamhet, utställningar. (Bibliotek 17)
- Samverkan om kulturprogram med alla studieförbund och samarbete kring utbud och inriktning, med de förbund som är intresserade. (Bibliotek 20)
- Den kontakt vi haft tidigare när vi utbildat läsombud var mycket bra. (Studieförbund 10)
- Samarbete kring läsfrämjande åtgärder, t ex litteratursamlingar, skrivarlager, författarbesök. (Bibliotek 4)

Bibliotekens samverkan med studieförbunden

Vi samverkar kontinuerligt med studieförbunden, dels vid nästan all programverksamhet, dels med årliga verksamhetsmedel på 160 000 (till alla att dela på). Ett konkret samarbete som vi skulle, eller borde, utveckla är att hitta en mer naturlig samverkan gällande studiecirkel och folkbib. De som mest använder oss är släktforskningscirkel. Vi planerar fler bokcirkel i samverkan med något studieförbund. (Bibliotek 8).

Från studieförbunden framförs t.ex. följande exempel på aktiviteter för att utveckla samverkan mellan dem och biblioteken.

Fortsätta det bra samarbetet vi har idag och kanske utöka det ännu mer. Att på något vis ännu mer öppna upp ögonen för våra deltagare om biblans resurser och möjligheter. Förlägga cirkelledarträffar på biblan med medverkan därifrån har vi pratat om som en idé. (Studieförbund 1)

”Ett samarbete med biblioteken finns det inga nackdelar med, bara positivt”
(Studieförbund 10).

Det som vi kanske behöver göra tydligare /.../ är att studieförbundens personal uppmärksammar cirklarna på att biblioteken är en resurs i deras studiearbete och uppmanar dem att besöka biblioteket. (Länsbildningsförbunds företrädare)

Trots detta finns det begränsande faktorer. Flera uppger att tidsbrist som en sådan. Den samverkan som sker mellan biblioteken och studieförbunden är, som redan tidigare framgått, att studieförbunden förlägger en del av sin verksamhet till bibliotekens lokaler.

Samverkan studieförbund med andra studieförbund

Tanken med den fråga som ställdes i enkäten om samverkan med andra studieförbund var att utröna i vilken grad det fanns ett sådant intresse. I och med att det i frågan angavs studieförbundsavdelning kunde detta även uppfattas som att samverka med någon annan studieförbundsavdelning inom samma grundorganisation, d.v.s. samma studieförbund. Om vi bortser från detta är t.ex. biblioteken mera intresserade av att samverka med andra bibliotek (62 %) än vad studieförbunden är att samverka med andra studieförbund (41 %) (se tabell 15). För studieförbunden är det framför allt deras olika ideologiskt grundade profiler som verkar hämmande. Samtidigt finns det en del organisatoriska och praktiska hinder, som t.ex. var man bedriver sin verksamhet.

Ambitionen finns men samtidigt har varje studieförbund sin profil och sina medlemsorganisationer som i första hand kräver sin tid och samarbete. Alla studieförbund har heller inte anställda i alla kommuner vilket försvårar ett samarbete överallt. (Studieförbund 1)

När studieförbund samverkar sker detta i första hand mellan respektive studieförbunds avdelningar, d.v.s. en form av intern samverkan.

/.../ Det finns behov av att samverka mellan studieförbund för att utveckla kvalitets- och uppföljning av verksamheterna, bland annat för

att undvika dubbelrapportering av verksamhet – dvs. att samma timmar rapporteras till flera studieförbund. (Studieförbund 16)

Studieförbund samverkar således inte särskilt frekvent med andra studieförbund. Snarast är de konkurrenter om studiecirkeldeltagare utom i de fall där deras val är ideologiskt grundat.

Samverkan över länsgränser

Regionutredningen och de beslut som kommer att fattas i framtiden kommer ju naturligtvis att påverka vårt arbete. Förhoppningsvis kommer detta att ge goda förutsättningar för samarbete inom regionen. (Bibliotek nr 4)

Viljan till samverkan över länsgränsen är däremot mindre tydligt uttalad. Här är det bara cirka 20 procent som ser detta som angeläget. Förmodligen uppfattas en sådan fråga som något konstlad, snarast är det så att biblioteken i första hand samverkar med bibliotek i närliggande kommuner och när det sker samverkan över länsgränser har det mera med det geografiska läget och personliga kontakter att göra. Studieförbunden är i allmänhet regionalt organiserade, inom ett eller flera län, och då sker samverkan mellan olika studieförbundsavdelningar inom denna region. ”Har lite svårt att tänka mig hur det skulle fungera för oss som avdelning” (Studieförbund 10).

Studieförbunden har i en del fall en sådan organisation att de verkar över en eller flera länsgränser. En samverkan över länsgränsen utöver detta, i det här fallet mellan bibliotek, länsbibliotek, studieförbund och länsbildningsförbund i Dalarnas och Örebro län, skulle kunna vara intressant för att i specifika fall kunna dra nytta av stordriftsfördelar. ”Verksamhet som ligger inom folkbildningsområdet och som är för stora att med egna medel bekosta själv” (Studieförbund 6).

I utbildningssynpunkt – exempelvis för att genomföra gemensamma cirkelledarutbildningar. Vid större föreläsningsserier och kulturprogram – dels för att dela på kostnader, men också för gemensam planering och marknadsföring. (Studieförbund 16)

Förutom det samarbete som redan existerar när det gäller att nyttja varandras bokbestånd skulle vi kunna förbättra vårt samarbete kring biblioteksdatasystemet, främst för att minska kostnaderna och undvika dubbelarbete. (Bibliotek 9)

Tillsammans blir vi starkare. Medborgarna bor på en ort och arbetar på en annan, vad bryr de sig om var länsgränsen går. Bättre/större utbud för de egna kommuninvånarna. Verksamheten syns mer och får högre status. Personalen får mer möjligheter att se omvärlden, nya erfarenheter och byta arbetsuppgifter. (Bibliotek 20)

För biblioteken framfördes från några håll fram önskemål att arbetet över länsgränsen i så fall företrädesvis skulle ske utifrån geografiska förutsättningar, d.v.s. med närbelägna kommuner på andra sidan av en närbelägen länsgräns.

Viss samverkan finns redan idag mellan x och y [anm. min anonymisering], genom länsbiblioteken, gemensamma chefsträffar och internat t ex. Projekt Läskonster är ett pågående projekt med 9 deltagande läns- och regionbibliotek i Mellansverige. (Bibliotek 13)

I så fall utbyte med de nordligast kommunerna i x [anm. min anonymisering], som gränsar till vår kommun. Men det känns enklare att få till samarbete med kommunerna i det egna länet då vi har vårt länsbibliotek som stöd och träffas ibland på olika möten. (Bibliotek 22)

Det visade sig att i en del fall så är studieförbundens upptagningsområde redan organiserat så att det sträcker sig över en, eller flera, länsgräns/er. ”Vi jobbar redan över länsgränsen i all vår verksamhet” (Studieförbund 15). ”I samband med projekt. Vi har pågående projekt kopplar till EU. Rovdjursfrågor, miljöprojekt” (Studieförbund 9b). Andra exempel är:

- Allt är av intresse länsgränserna spelar ingen roll. (Bibliotek 20)
- Gemensamma föreläsningar, utbyte av erfarenheter, studiebesök. (Studieförbund 15)

Trots att både biblioteken och studieförbunden befinner sig på det som i det här fallet har definierats som ett ”folkbildningsfält”, agerar de på olika del-fält och därmed är det ett begränsat antal uppgifter som de ser som gemen-

samma. Samarbetet består i dagsläget utöver en del gemensam programverksamhet, framför allt av en mer eller mindre enkelriktad relation där biblioteken i viss utsträckning tillhandahåller media, litteratursökning och lokaler. Det betyder att det fält där samverkan skulle kunna ske är relativt begränsat. Det är också sällan som studieförbundens resurser och kompetens efterfrågas i någon högre grad.

5.3.4 Viljan att ”gå i täten” för samordnade utvecklingsprojekt

Vi talar vackert om varandra i högtidstalen, men gör väldigt lite tillsammans. (Bibliotek 27)

Den samverkan som vi sett prov på tycks däremot inte i någon större utsträckning gälla viljan att ta ledningen för att etablera samverkan på en konkret nivå utöver den som redan existerar. Av biblioteken är det cirka 20 procent och av studieförbunden cirka 40 procent som säger att de i hög grad har viljan att ”gå i täten” för framtida utvecklingsarbete. Generellt tycks dock gälla att: ”Det beror på vad det gäller och om vi har möjligheten att avsätta personal och medel för samverkansprojekt” (Bibliotek nr 8). Det finns samtidigt skäl att anta att detta är starkt beroende av vilka konstellationer av organisationer som denna samverkan avser. Bibliotek verkar, som tydligt framgått, gärna samverka med andra bibliotek.

- Gemensamt lånekort för hela länets bibliotek
  - Gemensamt biblioteksdatasystem.
  - Gemensam upphandling av RFID-system
- (Bibliotek 2)

Studieförbunden uppger att de är intresserade av att samverka med biblioteken, så uppger nästa 60 procent att de har stort intresse av att etablera en sådan samverkan (tabell 15). Detta har troligen sin förklaring i att en del av studieförbundens verksamhet är väl lämpad att genomföra i bibliotekets lokaler. Studieförbunden kan t.ex. antas i många fall sakna lämpliga lokaler för att genomföra kulturarrangemang i egen regi.

Jag tror att vi måste samverka mer i framtiden för att bäst nyttja kompetens och ekonomi samt tydliggöra folkbildningen och dess roll. (Studieförbund 9b)

Hos dem som är beredda att ta sig an denna uppgift finns en medvetenhet om att för att det skall hända någonting är det nödvändigt att vara den som tar initiativ.

När samarbete är motiverat kommer vi att ta kontakt med lämpliga samarbetspartners. Det är alltså det aktuella behovet som styr vilka samarbetspartners vi söker i olika situationer. Fasta konstellationer där samma partners samarbetar i olika frågor känns inte aktuellt. (Bibliotek 4)

De flesta av de berörda aktörerna inser således att det inte duger att bara vänta och hoppas att någon annan skall vara den som går i täten.

Samverkan med andra bibliotek är viktiga för ett litet bibliotek. Erfarenheten är att om man inte själv är beredd att ta initiativen, så får man vänta förgäves. (Bibliotek 4)

Det finns många fördelar med en utökad samverkan som lyfts fram. En företrädare för ett studieförbund säger t.ex.: ”Det blir en rikare verksamhet som kan nå nya målgrupper om samarbetet blir bättre” (Studieförbund 6). Andra ser behov av att definiera gemensamma verksamhetsområden: ”Om vi har gemensamma intresseområden där vi skulle kunna ha nytta av varandra, så skulle det kunna bli aktuellt i framtiden” (Bibliotek 19). Andra fördelar som framhålls med samverkan är t.ex.: ”Kostnadseffektivt, rationellt, ta del av andras kompetens” (Bibliotek 13).

Både från biblioteken och från studieförbunden ges en rad exempel på aktiviteter där det skulle kunna ske en samverkan:

- Studiecirklar, kulturarrangemang och kurser/utbildningar. Samverkan kring lokaler och ledare!” (Bibliotek 7).
- Runt olika typer av arrangemang, föreläsningar utifrån gemensamma målsättningar och gemensam värdegrund. (Bibliotek 14)
- Vi har nya lokaler som innebär nya möjligheter för oss att låna ut eller tex. genomföra gemensamma arrangemang. (Bibliotek 8)

- Finna lokala lösningar. (Studieförbundsavdelning 18)
- Vi har resurser i form av kontakter med deltagare och medlemsorganisationer samt stor folkbildningskunskap. Biblan har resurser i form av lokaler och spetskompetens. (Studieförbund 1)

De exempel som ges förefaller dock i hög grad vara exempel på sådan samverkan som redan sker. Det saknas i stort sett idéer om nya områden eller former för samverkan. Det kan förstås även vara värdefullt att utvidga omfattningen av den samverkan som pågår. Av de hinder för samverkan som lyfts fram är det framför all ekonomiska resurser, d.v.s. personal och tid, men även: ”Bristande intresse, bristande kunskap om vilka fördelar som kan finnas i ett utökat samarbete” (Bibliotek 9). ”Att prioritera tiden så att samverkan blir av i önskad utsträckning. Vidare ekonomin som ibland hindrar” (Studieförbund 1).

5.4 Faktorer som påverkar förutsättningarna för biblioteken och studieförbunden att samverka

Förutsättningarna för att det skall komma till stånd samverkan inom en organisation, eller mellan flera organisationer innehåller en rad olika faktorer att ta hänsyn till, t.ex. verksamhetens syfte, den organisatoriska strukturen, innehållet i personalens arbetsuppgifter, möjligheter att träffas eller kanaler för och att kunna kommunicera, tillgång till lokaler, regelverk, administrativa rutiner etc., men även den inställning som finns till samverkan hos personalen. I de följande avsnitten redovisas och diskuteras från dessa utgångspunkter hur förutsättningarna uppfattas ta sig uttryck avseende att skapa samverkan mellan bibliotek och studieförbund.

5.4.1 Organisatoriska och ekonomiska faktorerens betydelse för att etablera samverkan

Hur biblioteken och studieförbunden ser på frågan om det finns organisatoriska och ekonomiska hinder som verkar hindrande på möjligheten att etablera samverkan dem emellan framgår av tabell 16.

Tabell 16. Upplevda organisatoriska och ekonomiska hinder för samverkan mellan bibliotek och studieförbund. (Bibliotek = B N = 27; Studieförbund = S N = 17)

Hinder	I liten grad (1-3)		Delvis (4-7)		I hög grad (8-10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
Organisatoriska	21	12	4	4	1		1	1
Ekonomiska	9	4	11	11	5	1	1	1

Både biblioteken och studieförbunden uppger således att det inte i någon större utsträckning finns organisatoriska hinder för att en samverkan mellan biblioteken och studieförbunden skall kunna komma tillstånd. Nästan 80 procent av biblioteken och 70 procent av studieförbunden uppger t.ex. att sådana hinder föreligger i liten grad (tabell 16). När det inte uppstår någon samverkan är det i de flesta fall inte organisatoriska hinder som är orsaken. Däremot verkar det delvis finnas ekonomiska hinder för att kunna samverka.

Organisationen i sig är inget problem, men vi saknar ekonomiska resurser att gå in och samarbeta med. Vi kan erbjuda lokaler och i viss mån personalresurser men inte ex vis programpengar. (Bibliotek 3)

Om vi först ser till den organisatoriska aspekten kan vi konstatera att studieförbunden i allmänhet är regionalt organiserade, men uppbyggda av lokala studieförbundsavdelningar som bedriver verksamhet i en eller flera kommuner. Rent praktiskt innebär detta att deras personal har sin fysiska placering i någon av dessa kommuner, vilket i sin tur försvårar möjligheterna att få regelbundna och vardagliga kontakter med bibliotek i andra kommuner. ”Svårare i de kommuner där vi ej har kontor” (Studieförbund 9a).

Kan ej göra anspråk på att beskriva denna problematik i någon större grad, men avsaknaden av personal, på lokal nivå bland studieförbunden, försvårar arbetet. Avsaknaden av ett gemensamt forum försvårar även det ett bättre samarbete. (Bibliotek 9)

Därmed påverkas också möjligheterna att det t.ex. spontant skulle uppstå aktiviteter som man samverkar runt. För att hantera detta skulle man kunna tänka sig att det behövas formella nätverk där studieförbund och bibliotek träffas på regelbunden basis, där länsbiblioteken och länsbildningsförbunden är viktiga resurser för att koordinera ett sådant arbete. ”Dessa initiativ kan kanaliseras genom länsbiblioteket som har ett sådant övergripande ansvar” (Bibliotek 9a).

I några fall är den kommunala organisationen sådan att det inte är biblioteket som i första hand svarar för kontakterna med studieförbunden och därmed finns det interna svårigheter som är av organisatorisk art.

Borde inte vara det men kulturavdelningen och biblioteket är inte gemensamma i vår förvaltning utan två skilda enheter och det är kultursidan som mest samverkar med studieförbunden. (Bibliotek 7)

Vi har ju inga medel för arrangemang i bibliotekets budget utan de ligger på kultur- och fritidsförvaltningen. Om vi ska samarbeta så måste ju vi också bidra ekonomiskt... (Bibliotek 16)

Från flera håll förs emellertid ekonomiska resurser fram som att det verkar hindrande för att utveckla en fungerande samverkan.

Pengar har alltid betydelse för hur mycket man kan göra tillsammans. Trots det så vet jag att väldigt mycket kan göras med lite medel, men då krävs det engagerad personal som är beredd att göra det den där lilla extra insatsen, för att genomföra olika arrangemang. (Studieförbund 6)

Det är bristen på pengar som gör att det inte går att anordna så många föreläsningar som vi skulle vilja. Det går lätt att samverka med vissa studieförbund som har lokalkontor på orten. (Bibliotek 24)

Ömsesidig brist på personaltid för fördjupat samarbete. För tajt organisation helt enkelt. Det saknas inte vilja och inte förmåga utan tid för att förverkliga ambitioner. Man hinner inte med helt enkelt. Penningbrist finns också men i första hand är det fråga om det som redan beskrivits – tid att förverkliga. (Bibliotek 26)

Önskar mer personal, önskar pengar för fortbildning och kompetenshöjning. Över huvudtaget har vi inga utvecklingspengar. Önskar även rum/ytor för studier, tyst läsning mm. (Bibliotek 7)

De ekonomiska hindrens konkreta uttryck är i första hand att det saknas medel för att anställa, alternativt möjliggöra för bibliotekets personal att kunna arbeta med verksamhetsutveckling, t.ex. i form av en utökad samverkan med aktörer utanför den egna organisationen.

I de följande avsnitten beskrivs och utvecklas ytterligare några aspekter av hur biblioteken respektive studieförbunden uppfattar att de disponerar tillgängliga resurser för att kunna bedriva sin verksamhet.

Hur väl försörjda med ekonomiska medel är biblioteken och studieförbunden för att kunna bedriva sin verksamhet?

Vad biblioteken och studieförbunden förmår och vad de vill åstadkomma i framtiden är, som redan framgått, bl.a. relaterat till vilka ekonomiska resurser de förfogar över, vilket självfallet måste relateras både till deras historia och till de ambitioner som finns för verksamhetens nuvarande och framtida innehåll och omfattning.

Bibliotekens ekonomiska situation

Hur biblioteken uppfattar att de via offentliga anslag tilldelas tillräckliga ekonomiska resurser framgår av tabell 17.

Tabell 17. Bibliotekens uppfattning om hur de tilldelas ekonomiska resurser samt om de konkurrerar med studieförbunden om offentliga medel för att kunna bedriva verksamheten. (N = 27)

Biblioteket:	I liten grad (1-3)	I någon grad (4-7)	I hög grad (8-10)	Ej svar
Tilldelas tillräckliga medel för att bedriva verksamheten	3	19	3	2
Konkurrerar med studieförbund om kommunala medel	19	6	1	1

Biblioteksföreträdarna uppfattar att de i huvudsak förfogar över tillräckliga ekonomiska resurser (70 %). Få är direkt missnöjda (15 %), liksom att få är helt nöjda (15 %). Troligen kan det förklaras av att de har en realistisk föreställning om vad som är ekonomiskt och politiskt möjligt att anslå till bibliotekens verksamhet. Bland dem som är missnöjda jämförs t.ex. ett bibliotek sig med bibliotek andra kommuner i motsvarande storlek och säger från denna utgångspunkt att deras anslag för att bedriva verksamheten är litet. Bland dem som i huvudsak är nöjda uttrycker t.ex. en bibliotekschef sin syn på resursfrågan på följande sätt: "Svaret avser i relation till de politiska målsättningarna. Gäller frågan i relation till personalens ambitioner, så är svaret längre till vänster [min anm. d.v.s. de ekonomiska resurserna är mera begränsade]" (Bibliotek 23). Någon tillägger att: "Allt kan utvecklas med ökade anslag" (Bibliotek 17). En annan uttrycker att de har önskemål "om mer

programverksamhet. Själva biblioteksverksamheten i övrigt har vi skäligen medel till” (Bibliotek 22). Att kärnverksamheten får tillräckligt med resurser kan uppfattas som ”gott nog”, men det betyder samtidigt, som redan framgått, att utrymmet för att utveckla nya verksamheter, t.ex. samverkan mellan bibliotek och studieförbund, försvåras. Att flertalet biblioteksföreträdare bara är ”måttligt nöjda” antyder även att de har högre ambitioner med verksamheten, men att de ekonomiska resurserna hindrar detta. ”Ambitionerna är naturligtvis högre än tillgången på medel” (Bibliotek 9). Förslag på vad de skulle vilja göra saknas inte. ”En konstant önskan är medel till mer personal och verksamhet” (Bibliotek 12).

Vi skulle behöva mer personalresurser för att arbeta uppsökande och rikta oss till fler grupper än barn och gamla. Vi behöver även medel till tekniska förbättringar samt högre mediaanslag. (Bibliotek 3)

En begränsande faktor uppges vara att det inte finns ekonomiska resurser tillräckligt för att systematiskt arbeta med utvecklingsarbete. Den kanske mest avgörande faktorn för hur mycket medel som anslås i offentlig verksamhet är relaterat till föregående års budget. Det är sannolikt så att förändringar av det ekonomiska utrymmet förändras generellt sett i relation till den samhällsekonomiska utvecklingen, d.v.s. den kommunala ekonomin relateras framför allt till konjunkturella svängningar i samhällsekonomin och mindre till att en verksamhetssektor, t.ex. biblioteken eller studieförbunden prioriteras upp eller ner av andra skäl, t.ex. att verksamheten skulle anses vara särskild värdefull.

Från bibliotekens utgångspunkt uppfattar de flesta av dessa inte att det finns någon direkt konkurrens mellan dem själva och studieförbunden om de kommunala medel som anslås (70 %). ”I dagsläget ingen konkurrens men alla fördelningar av kommunala medel är en politisk prioritering” (Bibliotek 20). En tänkbar förklaring kan vara att biblioteken är helt kommunalt finansierade, medan studieförbunden, som redan framgått, i huvudsak får sina medel via staten och bara en mindre del från kommunerna och till deras regionala organisation via landstingen. De kommunala medel som går till studieförbunden är således relativt begränsade och i de fall det sker förändringar, framför allt nerdragningar, är det något som får mindre konsekvenser för verksamheten.

Bidragen till studieförbunden finns i samma budget som kulturförvaltningen. Om besparingar skall göras har det förekommit att studieförbundsbidragen fått stå tillbaka. (Bibliotek 8)

Det finns dock även andra uppfattningar i denna fråga, vilka istället säger att det finns en sådan konkurrens. ”Alla konkurrerar alltid med varandra när det gäller kommunala medel!” (Bibliotek 17).

Naturligtvis konkurrerar vi med studieförbunden, eftersom vi ligger i samma budget. Däremot finns inget annat samband, biblioteket skulle inte få mer anslag för att det sänks för studieförbunden eller tvärtom. (Bibliotek 23)

Medel till allmänskultur och bidrag till studieförbunden ligger i samma pott, som är fördelningsbar. Kulturförvaltningen föreslår och Kultur nämnden beslutar. (Bibliotek 13)

Jag är ej säker på att vi konkurrerar med studieförbunden om kommunala medel i någon större utsträckning. Ibland har studieförbundens bidrag som slussas via kulturförvaltningen fått fungera som en buffert när det gäller förslag att spara i kulturförvaltningens budget. (Bibliotek 9)

I relation till dess nuvarande verksamhet är biblioteken således relativt nöjda både med den organisation de har och vilka ekonomiska medel de förfogar över sett i relation till bibliotekens ”kärnverksamhet”, däremot saknas ekonomiska resurser för att samverka runt nya verksamheter som kräver ekonomiska resurser. Vad biblioteken nu samverkar kring är med andra bibliotek för att få tillgång till varandras resurser, t.ex. medier och med studieförbunden genom att de förlägger verksamhet till bibliotekets lokaler.

Studieförbundens ekonomiska situation

För studieförbunden är deras finansiering mera komplicerad då denna kommer från flera olika håll. I tabell 18 nedan redovisas hur studieförbunden ser de ekonomiska resurser de har att förfoga över.

Tabell 18. Studieförbundens uppfattning om i vilken utsträckning de tilldelas tillräckliga ekonomiska resurser från olika offentliga organ och om de konkurrerar med biblioteken om offentliga medel för att kunna bedriva sin verksamhet (N = 17).

	I liten grad (1-3)	I någon grad (4-7)	I hög grad (8-10)	Ej svar
statligt stöd för att bedriva verksamheten	1	11	5	
landstingsstöd för att bedriva verksamheten	4	11	2	
kommunalt stöd för att bedriva verksamheten	5	8	4	
konkurrerar med andra verksamheter om kommunala medel	3	5	9	

I och med att staten har ökat sina anslag till folkbildningsorganisationerna de senaste åren säger flera av studieförbunden att de upplever att de ekonomiska förutsättningarna har förbättrats och att de är relativt nöjda sett i relation till den nuvarande verksamheten (se tabell 18).

Har blivit bättre de senaste åren. Nöjd blir man väl först när vi kan erbjuda gratis verksamhet till alla vilket vore bra inte minst för folkhälsan. (Studieförbund 1)

Studieförbunden förhåller sig relativt neutrala till frågan om de tilldelas tillräckligt med resurser som fördelas från landstingen, där ungefär 65 procent svarar att de i någon grad är nöjda. En orsak kan vara att 70 procent av landstingsbidraget grundar sig på tidigare års verksamhet och resterande del på nytillkommen verksamhet. Medlen fördelas på ett sådant sätt att alla studieförbund i något avseende också får del av denna pott i relation till den verksamhet som de bedriver och de ha därför inga större invändningar mot hur dessa medel fördelas till studieförbundens länsorganisation.

Bidragsnivån från landstingen har en föredömlig nivå. Negativt är framför allt att bidragets konstruktion, där grundbidraget väger tungt, gör att tilldelningen är väldigt konserverande. (Studieförbund 16)

Studieförbunden är även relativt nöjda med de kommunala medel som de erhåller. Möjligen beror det på att de medel de får från staten och landstingen är de huvudsakliga intäktskällorna och att dessa är någorlunda förutsägbara i fråga om storlek. De direkt missnöjda utgör ca 30 procent (tabell 17). De kommunala medlen uppfattas emellertid som osäkra att förutse och att dessa kan variera från år till år. ”Lägre kommunbidrag när kommuners ekonomi försämras” (Studieförbund 17). Det största problemet med de kommunala anslagen är att det förekommer stora variationer mellan de olika kommunerna, där de större kommunerna självfallet har bättre möjligheter att bidra än vad de mindre har med deras mera begränsade totala ekonomi.

Kommunernas bidragsnivåer är mycket olika vilket ger olika förutsättningar för vårt arbete i resp kommun. Eftersom pengar inte ska flyttas mellan olika kommuner krävs en rätt omfattande administration som stjälar tid och pengar. (Studieförbund 17)

Det kommunala bidraget per innevånare varierar kraftigt. En kommun i länet följer inte alls gängse system, utan har valt att fördela folkbildningsanslaget godtyckligt – vilket innebär att bidrag fördelas även till verksamhet som inte är folkbildningsmässig. Någon kommun i länet vill öronmärka delar av folkbildningsstödet, och bidraget villkoras därmed efter kommunala behov och bedömningar. (Studieförbund 16)

Till detta kan fogas att när staten har ökat sina anslag har kommunerna istället passat på att minska sina anslag till studieförbunden. ”När det ska sparas är det kulturen och folkbildningen som först får nedskärningar” (Studieförbund 15).

Har vad gäller ramen i många kommuner minskat. Ser man till penningvärdet har det minskat i alla kommuner. Det är här som den stora osäkerheten finns för studieförbundsavdelningarna. (Studieförbund 1)

Den rådande situationen innebär att studieförbunden måste vara aktiva i sin relation till kommunerna för att kunna bevaka sina intressen.

Alltid i kommunala budgettider får vi slåss för folkbildningen vilken alla tycker är fantastisk men många inte vill ge några eller mindre pengar. (Studieförbund 1)

Vi konkurrerar med andra studieförbund. I de kommunala prioriteringarna konkurrerar vi med de kommunala verksamheterna vid fördelning av kommunala medel. Vi konkurrerar även med andra utbildningsanordnare. (Studieförbund 16)

Alla delar på samma "påse". Ett litet relativt nystartat studieförbund som X [anm. min anonymisering], får hela tiden kämpa, då vi inte heller har några medlemsorganisationer som med automatik går i vår studiecirkel. (Studieförbund 3)

Ekonomi och ett bidragssystem med "eftersläpning" gör att detta uppfattas påverka möjligheterna att utveckla verksamheten. "Alla regler kan kännas hämmande. Vi måste tänka på vad vi får bidrag för" (Studieförbund 10).

X [anm. min anonymisering] har växt under de senare åren och vi har höga ambitioner om att kunna göra mer verksamhet. Det kräver mer pengar i ett uppbyggnadsskede och man släpar ju alltid efter i bidragsintäkter eftersom systemen fungerar så. Det gör att vi inte kan växa i den takt vi vill. (Studieförbund 17)

Sammanfattningsvis kan i det här fallet sägas att både biblioteken och studieförbunden i huvudsak accepterar de ekonomiska förutsättningarna för den verksamhet som de bedriver. Däremot finns det en önskan om ytterligare ekonomiska resurser för att verksamheten skall kunna utvecklas ytterligare och för studieförbundens del förekommer det en uppfattning att regelsystemen är konserverande och att det sätt på vilket medel fördelas försvårar planeringen av verksamheten. "Systemet idag innebär att vi får betalt med två års eftersläpning, vilket innebär att bidraget låses fast till tidigare genomförd verksamhet" (Studieförbund 16). Det förekommer även kritik mot det sätt som medel fördelas. "Projektmedel delas ut mera 'politiskt' än behovsprövat. /.../ "Systemet bygger på att vi 'skall' göra mer verksamhet för samma pengar, annars tappar man mot övriga" (Studieförbund 9b).

5.4.2 Personalens kompetens och vilja till samverkan med andra organisationer

Utöver organisatoriska och ekonomiska faktorer, och för biblioteken dess bestånd av media, påverkas bibliotekens och studieförbundens förmåga att agera framför allt av personalens kompetens. På det individuella planet kan kompetens ses som en relation mellan en individs kunskap och vilja i förhållande till att en viss uppgift skall lösas i en specifik situation. Men, det behövs också gemensamma uppgifter att samla sig runt. Den organisatoriska kompetensen rör i stället hur väl enskilda individers kompetens kan samordnas. Här spelar organisation och ledarskap centrala roller. Frågan är dock hur stort utrymme cheferna har att utöva ett strategiskt ledarskap eftersom bibliotekens bemanning är sådan att bibliotekschefen till stor del måste medverka i den löpande verksamheten. "Bibliotekscheferna jobbar jättemycket operativ på golvet" (Länsbibliotekschef).

Det gäller att komma till skott och det gäller att avdela personal till utvecklingsarbete. Det handlar också hur man organiserar sig på biblioteket och biblioteken är väldigt magra organisationer jämfört med andra kommunala organisationer så har de ingen administration. (Länsbibliotekschef)

Biblioteken innehåller kunskap på två olika nivåer, dels i form av den kompetens som personalen besitter och del i den kunskapskälla som bibliotekens mediebestånd tillhandahåller.

En "kunskapsbank" på nära håll. Tillgång till litteratur och kunskap om pedagogiska läroböcker. Biblioteken är dessutom ett offentligt rum dit alla medborgare har tillträde. (Studieförbund 16)

En av förutsättningarna för att utveckla samverkan mellan biblioteken och studieförbunden är att det också finns en politisk vilja att skapa denna samverkan, men även om dessa förutsättningar existerar är det inte säkert att detta visar sig i konkreta resultat i vardagen.

Vi har en kulturnämnd som politiskt är brett förankrad i kommunen som underlättar möjligheter till samarbete. Vi har tjänstemän inom förvaltningen som kanske skulle kunna öka sitt samarbete med studieförbunden. Vi har inget organiserat samarbete med studieförbunden

varken på orten eller regionalt, såvitt jag vet och det är nog en brist. (Bibliotek 9)

Från bibliotekens sida framförs emellertid från en del håll att de inte uppfattar att studieförbunden är särskilt intresserade av att etablera någon mera djupgående samverkan, vilken ibland även är ömsesidig. "Avsaknad av intresse från studieförbunden. Den politiska målsättningen för biblioteket prioriterar inte samarbete med studieförbunden" (Bibliotek 23).

Studieförbunden visar inget större intresse för samarbete. Och då vi inte prioriterar samarbetet med dem, måste initiativet komma från studieförbunden. (Bibliotek 23)

Det finns få ekonomiska hinder, men studieförbunden måste vara beredda att följa kommunens regler för samarbete och tills vidare är det endast få av dem som är det. De flesta av dem är inte intresserade av samarbete, utan endast av bidrag. (Bibliotek, 23)

Ibland finns också, som redan framgått ett ifrågasättande av bibliotekens intresse från studieförbundens sida.

Vi har verksamhet i hela länet och bemannade lokalkontor på 6 olika ställen i länet. Studiekonsulenterna är engagerade och kreativa inom vårt område, men stöter ofta på en "seghet" i samarbetet med de lokala biblioteken. (Studieförbund 6)

Några av informanterna påpekar t.ex. att det inte är bibliotekens primära uppgift att samverka med studieförbunden.

Vi har varken personal eller media för att samverka med studieförbunden på ett utvecklat sätt. Det är inte heller vårt uppdrag. (Bibliotek 23)

Det är därför troligt att många av bibliotekens, liksom studieförbundens företrädare ser samverkan dem emellan som en fråga som inte står särskilt högt på dagordningen, bortom den samverkan som redan sker i dagsläget. Den inställning som de involverade aktörerna har till en utökad samverkan blir då istället en begränsande faktor.

Jag tror det hela är en attityd- och kulturfråga. Biblioteken och studieförbunden måste se vandra som en självklar resurs. Flexibilitet i samarbetet är A och O. (Studieförbund 6)

Detta fäster uppmärksamheten på att det är de personliga relationerna som spelar en viktig roll för att skapa samverkan. ”Mycket beroende av personliga kontakter, vilket kan vara både svårighet och möjlighet!” (Bibliotek 13). Problemet är emellertid mera komplicerat än så, d.v.s. i praktiken är det en lång rad faktorer som ger förutsättningarna för den samverkan som kan ske. ”ALLT har väl påverkat det? Arbetsätt hos personalen, utlåningssiffror, möjlighet till snabbare info” (Bibliotek nr 7). Det kan även vara så att det ”saknas personer i organisationen som har tid avsatt för att arbeta med kulturfrågor” (Bibliotek 22). ”Grunden är att man känner varandra och träffas” (Bibliotek, 8).

5.4.3 Internet - nya möjligheter till samverkan

Internet och den utveckling som har skett inom informations- och kommunikationstekniken har haft en stor inverkan på framför allt biblioteken, men även för den verksamhet som studieförbunden bedriver (se tabell 19).

Tabell 19. Internet och dess påverkan på bibliotekens och studieförbundens verksamhet (Bibliotek = B. N = 27; Studieförbund = S. N = 17)

Internets inverkan på:	I liten grad (1-3)		Delvis (4-7)		I hög grad (8-10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
den egna verksamhet generellt		x	4	7	23	9		1
specifikt inom folkbildningsområdet	2		9	9	12	5	4	3

Betydelsen kan inte värderas högt nog. En mycket stor del av verksamheten bygger på internet. Bibliotekskatalogen ligger på nätet liksom databaser och en oerhört stor mängd informationskällor. Tillgängligheten till bibliotekskatalog och flera databaser är 24-365, d v s dygnet runt året om. (Bibliotek 2)

Biblioteken uppger att internet har haft en genomgripande inverkan på deras verksamhet och dess påverkan kommer sannolikt att få betydelse under lång tid framöver. ”Det påverkar otroligt. Det har ju verkligen varit en revolution” (Länsbibliotekschef).

Internet har bidragit till att utveckla biblioteken i en mycket stor omfattning. Historiskt sett är det kanske den största förändringen inom bibliotekshistorien, sedan man började med ”öppna hyllor” för låntagarna att själv söka sina böcker. (Bibliotek 9)

Framväxten av Internet och datoriseringen, som har en längre historia, uppfattas således ha påverkat verksamheten på en rad områden.

Administrationen har förändrats helt gällande verksamhetsrapportering, ekonomi och personal vilket inneburit stora omställningar/utbildningar på personalsidan. Hemsidan blir allt viktigare för att nå deltagare, inte minst de yngre. (Studieförbund 1)

Informations- och kommunikationsteknikens utveckling har inneburit att verksamheten har kunnat effektiviseras. ”Underlättat mycket vid fjärrlån och informationssökning samt för att göra de egna samlingarna sökbara för låntagarna via vår katalog” (Bibliotek 22). Det har också skapat förutsättningar för att biblioteksbesökarna själva kan göra en del uppgifter som tidigare sköttes av bibliotekarier, vilket är ett annat exempel på hur verksamheten effektiviserats genom information och kommunikationstekniken. ”Information och media kan sökas på egen hand utan stöd från bibliotekspersonal. Böcker kan reserveras och lånas om via Internet” (Bibliotek 26).

Allmänheten kan klara av en del av sina biblioteksärenden på egen hand – omlån, reservationer, sökningar. Det bör ge oss mer tid till annan service. (Bibliotek 3)

En biblioteksföreträdare sammanfattar utvecklingen och säger att den informationsteknologiska utvecklingen har bidragit till att bibliotekens arbete har förändrats.

Vi har blivit oerhört mycket effektivare och snabbare i att få fram böcker och annat material som kunderna efterfrågar. Till viss del har det kanske inneburit en viss förflackning vad beträffar djupare kun-

skap om litteratur till förmån för ytligare kunskaper inom sökteknik, datateknik och andra tekniska färdigheter inom biblioteksdatasystemen. (Bibliotek 9)

Inte minst har Internet på ett revolutionerande sätt påverkat tillgängligheten av stora mängder information och kunskap som finns på nätet.

/.../ det är lättare att hitta information om vitt skilda områden. Man kan förkovra sig via datorn och hitta material som förr var svårtillgängligt. Du kan t ex bläddra i Djävulsbibeln hemifrån. (Bibliotek 3)

Ett konkret exempel på hur bibliotek kan arbeta med att ställa datorer till besökarnas förfogande är ett bibliotek som har en s.k. IT-verkstad. I denna finns sju datorer, varav några kan bokas via Internet för 30 minuter, eller för tvåtimmarspass. Dessutom så finns det möjlighet att nyttja ytterligare tre datorer som inte är bokningsbara och där man maximalt kan använda dessa 15 minuter. Dessa datorer är mer eller mindre kontinuerligt uppbokade. En av dem som sköter driften säger vid ett samtal att det finns en grupp individer som är regelbundna användare och några är sådana som kommer vid enstaka tillfällen. Besökarna är i alla åldrar och han säger att han tror att det är människor som inte har tillgång till en egen dator som kommer.

Internet ger möjlighet till: ”Kontakt med låntagare; omlån, fjärrlån, publika datorer, ger tillgång till uppslagsverk och program som biblioteket inte skulle ha ekonomisk möjlighet att skaffa” (Bibliotek 25).

/.../ Det finns mängder av exempel, men vi kan ta tillgänglighet till information som ett sådant. Det är lättare att hitta ”ytlig” information på egen hand. Många fler hittar vad de söker, men de kanske nöjer sig med det första de hittade och skulle få mer relevant information om de fick mer hjälp. Det betyder att vi behöver finnas och synas även på nätet – dvs inte bara i det fysiska biblioteket. (Bibliotek 3)

Detta har också gett även det lilla biblioteket möjligheter som inte skiljer sig från det stora biblioteket.

Hela internetrevolutionen innebär ju att även det lilla biblioteket kan erbjuda samma som det stora. Så var det aldrig förr och det utvecklas ju också strömmande och digitala titlar. (Intervju, Länsbibliotekschef)

Informations- och kommunikationstekniken har även radikalt förändrat möjligheterna att kommunicera.

Administrationen som är viktig i mötet med våra samarbetspartners har blivit mycket enklare. Kommunikationen har också blivit mer frekvent och enklare tack vare e-mail och Internet. (Studieförbund 6)

Det är lättare att söka information. Möjligheten att via webbplatsen göra katalogen nåbar med möjlighet att söka, göra omlån och beställa media. Tillgängliggöra olika databaser för våra kunder. Snabbare och enklare kommunikationsvägar. (Bibliotek 20)

Detta har också gjort att bibliotekets virtuella verksamhet finns tillgänglig när helst på dygnet.

Tillgänglighet genom 24-timmarsbiblioteket, informationssökning, större krav på aktualitet och snabbhet Betydligt större informationsflöde vilket kan underlätta informationssökning och omvärldsbevakning, men kanske också försvåra. Vägledning behövs! (Bibliotek 13)

De förändringar som skett genom tillkomsten av Internet har också en baksida, inte minst att det ställer nya krav på bibliotekspersonalen som i sin tur kräver att dessa ständigt måste vara beredda att utveckla sin kompetens.

Internet är ju möjligheten för det lilla biblioteket, samtidigt som det blir väldigt svårt att överblicka vad som finns. Det krävs jättemycket utbildning och väldigt många som känner sig otrygga i det fortfarande. /.../. (Intervju, Länsbibliotekschef)

”I och med Internet så behöver man utveckla en webbplats” (Länsbibliotekschef), något som också kräver både resurser och kunskap hos den personal som skall handha denna uppgift. Bibliotekariernas arbete har förändrats och bibliotekens mediautbud har blivit mera tillgängliga.

Även för studieförbunden uppfattas Internet ha haft en betydande påverkan. Denna påverkan gör sig gällande inom bl.a. studiecirkelverksamheten. ”Folk söker och anmäler sig till kurser via nätet i högre utsträckning” (Studieförbund 9b). ”Vi upplever att de som söker oss oftast hittar oss via söksidorna

google, hitta.se eller eniro” (Studieförbund 16). Däremot verkar det som att studiecirkelar på distans ännu är en oprövad variant. Även om detta förhållande gradvis håller på att förändras. ”Vi gör vissa kurser via nätet samt har nätverk och möten via nätet” (Studieförbund 9b). I huvudsak är det ändå fortfarande den lokala förankringen och det fysiska mötet som är den rådande föreställningen om vad som är möjligt att åstadkomma. En företrädare för studieförbunden uttrycker detta på följande sätt.

Stora möjligheter till kompletterande information/fakta som ofta används i cirkelarna. Boken/studiematerialet har idag inte samma viktiga roll som tidigare när man kan hämta hem just det specifikt intressanta för cirkeln på internet. Distanscirkelar/nätcirkelar har vi dock inte märkt någon större efterfrågan på än. Kan dock bero på egna dåliga kunskaper och arbetsätt vilket gör att vi inte förmår presentera intressanta alternativ. Samtidigt menar vi att i folkbildningen ingår att mötas där samtalet är en överlägsen metod. Den här tanken finns också hos många av våra medlemsorganisationer vilket jag tror är bra. Kombinationen kan säkert bli väldigt bra. (Studieförbund 1)

Andra exempel där Internet har en direkt påverkan i verksamheten är:

- Fler tjänster till studerande, lättare att skapa virtuella möten, t.ex. bloggar mm., visa på utställningar. (Bibliotek 15)
- Distanskurser inom många områden. (Studieförbund 15)
- Hemsida, webbpublisering, anm. över nätet, kontakter på alla plan. (Studieförbund 10)
- Studiecirkelledare och deltagare har mycket lättare idag att hitta kunskap, information och olika studiematerial via Internet. (Studieförbund 6)
- Vi har haft möjlighet att nå ut med vårt kursprogram via nätet, samt lägga ut information i princip när som helst. (Studieförbund 16)

Utan att överdriva kan man säga att utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken (IKT) har gett både biblioteken och studieförbunden nya möjligheter att samverka, inte bara dem emellan, utan också med en lång rad andra aktörer.

6. DISKUSSION OCH FÖRSLAG PÅ TÄNKBARA UTVECKLINGSOMRÅDEN

Uppdraget för denna kartläggning var att undersöka möjligheterna att förstärka och utveckla en utvidgad samverkan mellan bibliotek och studieförbund, som ett första led i projektet *Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta*. Detta kartlägningsarbete kommer sedan att ligga till grund för en djupare analys i syfte att ge förslag på tänkbara metoder för det fortsatta utvecklingsarbetet.

6.1 Projekt som ett led i förändrade arbets- och samverkansformer

Sahlin (1996) beskriver projekt som att de är formulerade och kalkylerade, de antas ha en början, en riktning och ett slut. Detta gör att projekt kan uppfattas vara mer gripbara än hur den löpande verksamheten ter sig. Därmed förespeglar projekt möjligheter att rationellt genomföra en förändring, trots att förändringar i sig handlar om oförutsägbarhet gällande vad projektet i realiteten kommer att leda till. Kanske delvis på grund av ovanstående är projekt är ett vanligt förändringsinstrument, men innehåller, liksom samverkan, en inbyggd problematik. Tilltron till dess möjligheter att vara tydligt formulerade och ange en riktning tar bl.a. inte hänsyn till att projekt vanligen tillkommer på initiativ av idéer som några personer tror på och vill förverkliga.

Projekt är också något som vanligen tillkommer utöver den ordinarie verksamheten, vanligen utan att några andra arbetsuppgifter tas bort (se t.ex. von Schantz Lundgren, 2008) Detta kan komma att bidra till att en del av de människor, förutom initiativtagarna, som kommer att involveras i projektets genomförande kan uttrycka ointresse. Detta ointresse måste förstås dels utifrån att dessa initialt har mindre kunskap om projektets bakomliggande tankar, vilket diskuteras vidare nedan, dels kan känna oro inför att arbetsuppgifterna både skall öka och kanske också förändras till något som de uppfattar riskerar bli till det sämre. Till detta kommer att alla kanske inte delar, eller ens kommer att dela, de värdemässiga idéer som de tänkta förändringar som avser att komma till stånd genom projektet vilar på.

6.2 Bibliotek och studieförbund – aktörer på två olika delfält

Om vi utgår från Bourdieus sociala fältteori (Broady, 1988) kan biblioteks- och studieförbundsaktörerna tillskrivas olika kunskaper och kompetenser som gör dem specifikt disponerade på två fält inom hela fältet folkbildning. I fältteorin betraktas ekonomiska och symboliska resurser som betydelsefulla för att förstå aktörers och organisationers agerande. Biblioteken och studieförbunden kämpar bara marginellt om samma ekonomiska resurser och knappast alls om symboliska resurser, eftersom de befinner sig på två olika delfält, vilka var och ett kan betecknas som tydligt definierade. Däremot kan man hävda att de gemensamt befinner sig på ett mera diffust socialt fält som skulle kunna kallas "folkbildningsfältet". Biblioteken och studieförbunden har tagit olika delar av detta "folkbildningsfält" i besittning och det verkar vara svårt att finna tydliga områden där de olika aktörerna ser en betydande nytta med att ha en närmare samverkan med varandra på sina respektive delfält, vilket bl.a. måste antas ha att göra med att deras fält är huvudsakligen entydigt avgränsade från varandra. Traditionellt har bibliotekens arbete varit att stödja enskilda individers bildning, medan studieförbunden har arbetat med organiserat lärande i grupp. Det behövs således att dessa båda delfält delvis omdefinieras, så tillvida att de ser sina respektive verksamheter i ett vidare samhällsperspektiv, för att en ökad samverkan mellan biblioteken och studieförbunden skall bli av intresse att genomföra. Det går inte heller att bortse från att de ekonomiska förutsättningarna påverkar och begränsar vad som kan göras, utöver den verksamhet som redan bedrivs. Det är också en fråga om att definiera nya aktiviteter och verksamhetsformer där båda parter ser ett värde i att samverkan kommer till stånd.

Ett problem är att det är två typer av organisationer som arbetar med folkbildning, men att de gör detta från olika utgångspunkter. Det förefaller även som att både biblioteken och studieförbunden är fast förankrade i sina nuvarande strukturer och arbetsformer. Detta tydliggör samtidigt att det inte finns några enkla lösningar för hur samverkan kan organiseras. Biblioteken och studieförbunden må dela samma grundläggande värderingar, men vilka är förutsättningarna för ett konkret vardagssamarbete som uppfattas vara till ömsesidig nytta?

6.3 Samverkan genom nätverk

Den problematik som skisserats i denna kartläggning har sin grund i att samverkan kommit att framhållas som en mer eller mindre nödvändig företeelse i en värld där bl.a. globaliseringen, och Internet som en del av denna, ständigt gör världen ”större” (t.ex. Danemark & Kullberg, 1999). Initiativtagarna till projektet *Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta* tar också sin utgångspunkt i att ständiga fortgående förändringar föder ändrade behov och nya kulturmönster hos befolkningen. Projektet är top-down-initierat, vilket inte är ovanligt vad gäller mer omfattande utvecklingsprojekt (se t.ex. von Schantz Lundgren, 2008). Alla förändringsprocesser, vare sig de är top-down- eller bottom-up-initierade, handlar om att få organisationer som helhet att känna engagemang i projektet. Detta föder ytterligare en fråga: I vilken ”ände” ska ett projekt starta? I detta fall startades projektet genom en kartläggning, vilket framstår som rimligt då det var två från varandra fristående verksamheter som var föremål för en önskad ökad samverkan. Problemet blir dock att de som tillfrågas känner föga till de bakomliggande tankarna till att frågorna ställs. Svaren tenderar därmed att bli ”spretiga” och i det här fallet framstår som att de personer som tillfrågats till viss del är negativa till en förändring i en mer samverkande riktning. Samtidigt är det svårt att tänka sig att initiativtagarna hade såväl personella som ekonomiska resurser att gå ut med information till alla potentiellt involverade med information om att ett samverkansprojekt planerades samt att en kartläggning i detta syfte skulle inleda projektet.

En problematik i sammanhanget är att samverkan genom nätverk (se t.ex. Castells, 1998; Jönsson, 1999; Taleb, 2007) har kommit att betraktas som en viktig pusselbit för att hantera vårt snabbt föränderliga samhälle. Detta är något som lyfts fram i olika former på ledarnivå, men det är inte säkert att samverkanstanken har fått motsvarande genomslag för de människor som genomför arbetet ”på golvet”. Samtidigt lyfter Göransson (2007) fram att allt fler jobb kräver ett socialt kapital som bl.a. innebär goda relationer med olika samhällsområden och dessutom att beroendet av information och goda relationer med aktörer inom det egna området, med Bourdieus terminologi fält, är betydelsefulla såväl för individens egen utveckling som för organisationers och samhällets fortlevnad.

Kartläggningen har visat att representanter för de två delfälten, folkbibliotek och studieförbund, uttryckt viss skepsis mot behovet av en utökad samverkan. Den har också visat att de respektive organisationernas grunduppdrag ser olika ut och att de dessutom sorterar under olika "nationella huvudmän", Folkbildningsrådet och Kulturrådet. Detta kan bidra till att samverkan kanske inte ses som något "naturligt" från personalens sida. Samtidigt uttrycker många att de ser värden i att dessa olika verksamheter närmar sig varandra. Till den problematik som ovan diskuterats kommer att samverkan och nätverksarbete både är arbetsintensivt och tar tid, något som det inte går att bortse ifrån (se t.ex. Hargreaves, 1998; von Schantz Lundgren, 2008). Om vi ansluter oss till den uppfattning som Danemark och Kullberg (1999) framhåller, d.v.s. att det inom många områden blivit nödvändigt att samverka, är det betydelsefullt att de grundläggande skillnader som gör att folkbiblioteken och studieförbunden befinner sig på olika delfält lyfts fram. Det är med andra ord nödvändigt att identifiera en problembild inför det fortsatta arbetet med ökad samverkan, vilket denna kartläggning bidragit till. Här måste också framhållas att de skillnader som framträtt i möjligaste mån hanteras aktivt och om möjligt överbryggas för att projektet skall få en positiv fortsättning. Lika viktigt är att de skillnader som inte kan hanteras måste accepteras.

6.4 Förändring tar tid

Ekholm (1990) har beskrivit utvecklingsprocesser som att de genomgår olika faser. Han pekar på att den inledande fasen, den s.k. initieringsfasen, kan ta från ett halvt år upp till två år. Förändringsprocessers långa tidsperspektiv har till delar att göra med problematik kring förändringsarbete som i detta arbete lyfts fram i den teoretiska tolkningsramen, vilket sedan konkretiserats i kartläggningen av projektet *Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta*.

Med utgångspunkt i den problematisering som gjorts kring detta projekt och en insikt om att det är en tidskrävande process som påbörjats, presenteras i nästa avsnitt några förslag på tänkbara utvecklingsområden.

6.5 Förslag på tänkbara utvecklingsområden

Sett från ovanstående utgångspunkter och vad som kartläggningen i övrigt blottlagt ges i det följande några exempel på vad som skulle kunna vara tänkbara utvecklingsområden, både att utveckla befintlig verksamhet såväl som att etablera nya verksamheter.

- *Stödja och stärka lokala nätverk kring ökad samverkan mellan folkbibliotek och folkbildning*

Det existerar redan både formella och informella nätverk. Den här kartläggningen har dock inte lyckats kunna tydliggöra vilken roll dessa spelar, inte heller hur betydelsefulla de är. Mycket talar för att det finns ett outnyttjat utrymme för att utveckla dessa och nya nätverk, både vad gäller att stödja den nuvarande verksamheten, liksom att definiera nya områden där samverkan kan ske. Det krävs sannolikt särskilda insatser för att understödja en utvidgad samverkan. Det finns troligen verksamheter som skulle vara lämpliga för samverkan och där båda parter skulle kunna vinna på att gå samman och genomföra aktiviteter av olika slag. Dessa uppgifter skulle t.ex. kunna preciseras i en kontinuerlig dialog via gemensamma planeringsträffar, utbildningar och informella nätverk.

En generell förutsättning för att etablera samverkan är att det finns ”någon form av gemensamt forum” (Bibliotek 9) där de involverade aktörerna både kan träffas och lära känna varandra och diskutera vilka eventuellt gemensamma intressen som finns. Det förefaller också troligt att detta måste ske kontinuerligt och under längre tid (se t.ex. Ekholm, 1990) för att det skall vara möjligt att definiera nya aktivitetsområden, men också former för hur samverkan kan ske. Det är då nödvändigt att någon tar initiativ till att ett nätverk bildas och att det sedan fungerar. Samverkan som kan utvecklas genom att den startat på ”fältet”, d.v.s. bland dem som arbetar lokalt genom s.k. bottom-up initierad verksamhet. Samverkan förutsätter dessutom ”personkemi och lust samt vilja” (Studieförbund 6). Det krävs som en företrädare för ett av studieförbunden säger: ”Vi måste träffas och prata med varandra i högre utsträckning” (Studieförbund 9b).

Det vi borde jobba med och som skulle kunna stärka ett sådant här projekt är att få till stånd lokala samverkansgrupper, mellan studieförbunden och andra aktörer, t.ex. biblioteken. Där studieförbunden och biblioteken träffas för att få diskutera vad man kan göra tillsammans.

./.../ Det skulle kunna vara en arbetsuppgift för bildningsförbundet för att försöka få tillstånd sådana här lokala samverkansgrupper ./.../ (Ordf. länsbildningsförbund)

Utifrån dessa utgångspunkter är det fråga om att de länsövergripande aktörerna stödjer och koordinerar lokalt initierade verksamheter, d.v.s. att det sker ett samspel mellan bottom-up och top-down initierade verksamheter. Det är förmodligen i första hand de länsövergripande aktörerna som får ta på sig ansvaret för att fånga upp, starta eller se till att befintliga nätverk fungerar, likväl som att projekt med bestämda teman kommer till stånd, t.ex. om människors utanförskap och folkhälsa, att mobilisera människor till att engagera sig i ”demokratiska processer”, arbetslöshet, att skapa en attraktiv livsmiljö samt klimatfrågan (se avsnitt 3).

- *Utveckla folkbiblioteken som mötesplats och folkbibliotekens möjligheter att bidra till att höja utbildningsnivån och öka livskvaliteten förbättras*
Ett konkret exempel där det skulle kunna utvecklas en fruktbar samverkan är runt s.k. språkcaféer. Om sådana anordnas på biblioteket kan dessa caféer erbjudas till olika målgrupper, inklusive att även studiecirkelledare i språk bjuds in.

Studiecirkelledarna är intressanta. De kan ju leda samtal och sådant. ./.../ De skulle kunna vara en kraft i ett möte på biblioteket kring en fråga. Det som vi har beskrivit som intelligenta mötesarrangemang för många år sedan. (Länsbibliotekschef)

Det kan t.ex. röra främmande språk, t.ex. spanska, italienska, kinesiska o.s.v. där invandrare möter språkintresserade svenskar.

Sedan är det det här med språkcafé. Där jag tror att folkbildningen skulle kunna vara med och samverka. ./.../ Därför att vi jobbar mycket med integration och biblioteken har en väldigt viktig roll i integrationen. ./.../ Det finns väldigt många kommuner som har integrationsråd som biblioteken inte är med i, alla andra är med. (Länsbibliotekschef)

Språkcaféerna skulle även kunna ha den motsatt utgångspunkten, nämligen för att nå invandrargrupper som ett sätt att erbjuda språkträning i svenska och att fungera som en kontaktpunkt med det svenska samhället.

Bibliotekets café. Lördag klockan elva, så fikar vi ihop. Vi kan bjuda på kaffe och det är en neutral säker miljö där dom kan prata med varandra, svenskarna och de [anm. min kommentar. invandrare] behöver träna svenska. Man är nyfikna på varandra. (Länsbibliotekschef)

Till dessa språkcaféer skulle i nästa steg kunna kopplas att besökarna erbjuds att delta i språkstudiecirklar, både lokalt anordnade, men även som distansstudiecirklar.

Invandrare, särskilt invandrarkvinnor som blir isolerade. Rent generellt är det de som lågkonsumerar kultur och lärande. Vad är det då för grupper? Det är den traditionella arbetsklassen på något sätt och kanske t.o.m. nu de som utkristalliseras som arbetslösa, långtidssjuk-skrivna som vi ju inte alls når som vi borde göra. (Ordf. länsbildningsförbund)

Till detta kan även kopplas studiecirklar kring den svenska, så väl som andra länders kultur, med benäget bistånd från biblioteken. Detta arbete är emellertid inte oproblemiskt.

I Örebro län har jag identifierat mellan 70 och 80 invandrarföreningar som har samarbete med något studieförbund om studier och en del kulturaktiviteter. /.../ Det är allt i från nybildade organisationer till finska föreningen, som har funnits sedan 60-talet. Det som är kännetecknande för alla dessa föreningar är att studieverksamheten är endast avsedd för den etniska gruppen. /.../ Det blir ingen självklar integration. Det är inte dålig verksamhet, men den är inte integrerande så till vida att det inte är folk från olika etniskt ursprung som möts över gemensamma intressen. Tyvärr är det väldigt lite av de här studierna som handlar om det svenska samhället och svenskarna. Det handlar mycket, mycket mer om den egna kulturen, den egna historien, den egna religionen och det är heller inte fel i sig, men det är nästan enbart det. Då blir det ganska isolerande på sitt sätt från den svenska vardagen. Det har vi inte lyckats ändra på, eller bryta fast det är studieförbunden som är formell anordnare av den här verksamheten. (Länsbildningsförbundsöreträdare)

Fältet ligger även öppet för att samverka över större geografiska områden via modern informations- och kommunikationsteknik (IKT). På det sättet

skulle nya grupper kunna knytas hårdare till både biblioteken och studieförbundens verksamhet och samtidigt ge nya konkreta uppgifter att samverka runt.

- *Pröva metoder för gemensam fortbildning mellan folkbildning och folkbibliotek*

Ett sätt att få biblioteken och studieförbunden att starta gemensam fortbildning, i t.ex. studiecirkeleform.

På studiecirkelledarutbildningar kan man ha ett pass om biblioteket som resurs, eller om det passar att man går till biblioteket och träffar någon bibliotekspersonal. Man gör det som en del av utbildningen. /.../ Man skulle kunna tänka sig att varenda studiecirkel ska ha det som regel att ge en gång till biblioteket oavsett vad man läser och träffar biblioteket och ser hur man kan fortsätta, kanske på egen hand, eller tillsammans. (Länsbildningsförbundsföreträdare)

En given utgångspunkt förefaller vara att starta i bildningsbegreppet och utifrån detta försökka definiera gemensamma intressen.

- *Stödja etablerandet av nätverk mellan folkbiblioteken i de båda länen med syfte att skapa kontakter för erfarenhetsutbyte och konkreta tips om hur man kan arbeta*

För biblioteksområdet saknas inom en del områden fungerande arenor och nätverk. För bibliotekens interna verksamhet finns ett behov av att samverka för att långsiktigt kunna utveckla den egna verksamheten. Ett sådant behov utgår ifrån att det inte finns någon nationell överbyggnad och därför riskerar biblioteken att arbeta var och en för sig och att långsiktiga strategier för att utveckla verksamheten kommer att saknas.

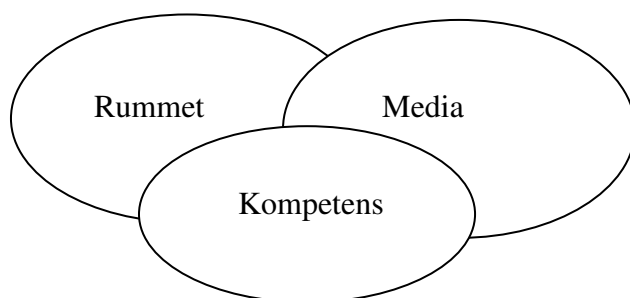
När det gäller folkbiblioteken så finns det ingen nationell överbyggnad, som alla andra har och därför är det den regionala nivån där vi går samman och driver t.ex. krav på nationell biblioteksstrategi. (Länsbibliotekschef)

En annan typ av regionalt organiserad samverkan skulle kunna ske mellan länsbiblioteken och länsbildningsförbunden kring övergripande policyfrågor, utvecklingsprojekt etc. En bredare regional samverkan kan i de dessa

fall knappast komma till stånd med mindre än att denna initieras av de länsövergripande aktörerna, d.v.s. att denna initieras och implementeras genom ett top-downinitiativ.

- *Marknadsföra folkbibliotekens verksamhet och tjänster till folkbildningens medlemsorganisationer*

Man brukar förklara modern biblioteksverksamhet genom att rita tre cirklar. På den ena cirkeln står det lokaler eller platsen, i den andra cirkeln står det medier på och i den tredje cirkeln står det kompetenser /.../. Alla de här tre tillsammans bildar någon slags grogrund för det moderna biblioteket. (Länsbibliotekschef)

Figur 2. Det moderna biblioteket kännetecken (Länsbibliotekschef)

För att göra biblioteken intressanta för studieförbunden är det nödvändigt att bibliotekens resurser blir kända (se figur 2).

Studieförbunden har medlemsorganisationer och en stor del av studieverksamheten sker inom och tillsammans med medlemsorganisationerna. Det är där individerna finns /.../ och därför är samarbete med studieförbund för biblioteken en länk till föreningslivet och folkrörelselivet. (Länsbildningsförbunds företrädare)

Om studieförbunden å sin sida skall bli intresserade av att nyttja bibliotekens resurser måste de veta vad biblioteket har att erbjuda. Det krävs också att studieförbundens funktionärer och cirkelledare lyfts fram som en intressant målgrupp för biblioteken. Det förefaller att biblioteken i ett första steg

behöver sätta denna fråga högt upp på den egna dagordningen, innan detta erbjudande når studieförbunden.

Biblioteken som resurs för cirkeldeltagarna. Att de ställer lokaler till förfogande är ju jättebra, författarbesök eller vad det nu kan vara, ofta är det väl så att studieförbunden gör det tillsammans med biblioteken om man har den kontakten. Men, att man skulle använda biblioteken på ett helt annat sätt i studiecirkeln, oavsett vilka cirklar det är. /.../ Där man fick lära sig hur biblioteket är uppbyggt, med resurser på IT-sidan och över huvudtaget. Så att cirkeldeltagarna tar biblioteket som en lika stor resurs som det material man har i cirkeln. (Ordf. länsbildningsförbund)

Den här kartläggningen har lagt i dagen att det finns betydande skillnader mellan bibliotek och studieförbund och att det inte är självklart att det finns uppgifter, utöver den verksamhet som redan etablerats, att utveckla samverkan runt. Biblioteken och studieförbunden har utmanande uppgifter att ta sig an i framtiden. Uppgiften att etablera en utökad samverkan framstår, givet de olikheter som finns, inte som enkel, men samtidigt inte heller som omöjlig. Den grundläggande förutsättningen är att det finns ett sådant gemensamt intresse att ta sig an en utmanande uppgift. För att lyckas behöver både biblioteken och studieförbunden delvis omdefiniera sina egna roller.

Referenser

- Berglund, G. (2007) Adapt or you're toast? Remodelling the individual in life long learning, pages 119- 129 in Nordic Educational Research. Oslo: Universitetsförlaget.
- Bourdieu, P. (1986) The forms of Capital pp. 241-258, in Richardson, J., G. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1994) Kultursociologiska texter. I urval av Donald Broady och Mikael Palme. Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag
- Broady, D. (1988) Kulturens fält. Om Pierre Bourdieus sociologi, sid. 59-88 i Masskommunikation och kultur, NORDICOM-Nytt/Sverige, Nr 1-2, 1988.
- SFS 1996:1596. Bibliotekslag.
- Callewaert, S. (1996) "Pierre Bordieu", i Andersen, H och Kaspersen, L, B. (red.) Klassisk och modern samhällsteori. Lund: Studentlitteratur.
- Castells, M. (1998) Nätverkssamhällets framväxt. Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band 1. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Cohen, M. D., March, J. G. & Olsen, J. P. (1972) A garbage can model of organizational choice. Administrative Science Quarterly, vol 17, 1972, s 1-25.
- Danemark, B., Kullberg, C. (1999) Samverkan – Välfärdsstatens nya samarbetsform. Lund: Studentlitteratur.
- Ds 2003:66. Om biblioteksverksamheterna.
- Ekholm, M. (1990) Utvecklingsarbete och elevstöd i vidaregående skolor i Norden. Stockholm/Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Förordning (1991:997) om statsbidrag till folkbildningen.
- Gustafsson, B., Hermerén, G., Petersson, B. (2005) Vad är god forsknings- sed? Synpunkter, riktlinjer och exempel. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Göransson, A. (2003) Arbetslust och självexploatering, sid. 5 – 10 i Framtider Nr 2/2003. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Hansson, J. (2005) Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år. Mimers småskrifter. Linköping: Mimer. Institutionen för beteendevetenskap. Linköpings universitet.
- Hargreaves, A. (1998) Läraren i det postmoderna samhället. Lund. Studentlitteratur.
- Isaacs, W. (1999) Dialogue and the art of thinking together. New York: Currency.

- Jönsson, B. (1999). Rum, tid och nätverk – en hyllning till hembygden. Sid.157 – 171 i Månsson, H. (red.) (1999) Med periferin i centrum – Om landsbygden som motorn i en långsiktigt hållbar utveckling. Östersund: Glesbygdsverket.
- Leydesdorff, L. (2001) ”Knowledge-Based Innovation Systems and the Model of a Triple Helix of University-Industry-Government Relations”. Paper presented at the Conference .New Economic Windows: New Paradigms for the New Millennium. Salerno, Italy, September 2001.
- Lundgren, M. (2005) När folkhögskoleleven kommer till högskolan – några reflektioner runt ett fiktivt möte mellan folkbildningens och akademins pedagogik, sid. 11 - 25 i Ericson, B. (red.): Breddad rekrytering – med förhinder? – Ett möte mellan olika utbildningstraditioner Borlänge: Förlags AB Björnen i samarbete med Högskolan Dalarna – Dalaccampus och Dalafolkhögskolorna.
- Lundgren, M. (2007) Sociala Ekonomins Idécentrum i Dalarna. – En utvärderande studie. Borlänge: Sociala Ekonomins Idécentrum i Dalarna.
- Putnam, R. D. (1993) Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien. Stockholm: SNS förlag.
- Prop. 1990/91:82. Om folkbildning.
- Sahlin, I. i Sahlin, I. (red.) (1996) Projektets paradoxer. Lund: Studentlitteratur.
- Simon, H. A. (1957) Adminstrive Behavior. New York: Macmillan.
- Skolverket (2000) Lifelong Learning and Lifewide Learning. Stockholm: Liber Distribution Publikationstjänst.
- SOU 2004:30. Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor. Slutbetänkande av Utredningen för statens utvärdering av folkbildningen 2004. Stockholm.
- Stacey, R. D. (2007). Strategic Management and Organisational Dynamics – The Challenge of Complexity. London: FT Prentice Hall.
- Strand, M. (2008) IT=interaktion – En förstudie om IT-samverkan för kommunbiblioteken i Uppsala län. Uppsala: Landstinget i Uppsala län.
- Svenska biblioteksforeningen. (2006a) Folkbiblioteken i Dalarnas län 2006 – regionala förutsättningar för kunskapssamhället.
- Svenska biblioteksforeningen. (2006b) Folkbiblioteken i Örebro län 2006 – regionala förutsättningar för kunskapssamhället.
- Svenska biblioteksforeningen. (2007) Folkbiblioteken i Sverige, 2007.

- Taleb, N. N. (2007) *The Black Swan. The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House.
- Tydén, T. och Blücher, S. (2006) *Nätverk som redskap för kompetensutveckling*. Falun: Dalarnas forskningsråd.
- von Schantz Lundgren, I. (2008) *Det är enklare i teorin... Om skolutveckling i praktiken. En fallstudie av ett skolutvecklingsprojekt i en gymnasieskola Växjö: Pedagogiska institutionen, Växjö universitet.*

Andra källor

- Dagens Nyheter 2008-07-27. Privata bibliotek vill ha kundfokus.
- Regionförbundet Örebro, Projektansökan. 2008-02-28

Internet

- http://www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=296&epslanguage=SV (2008-11-30)
- http://www.vaxjo.se/vaxjo_templates/Page.aspx?id=7503 (2008-11-30)
- http://www.hellefors.se/kommunen/servicetjanster/kulturfritid_bibliotek.asp?den=kulturfritid. (2008-10-10)
- <http://www.orebro.se/kulturochfritid/bibliotek/kontakt.4.37c0d5e810d685ee73080001085.html> (2008-11-30)
- <http://www.orebro.se/politikochdemokrati/ekonomi/arsredovisning/arsredovisning2006.4.10f1ec7f110cf0d553e800052102.html> (2008-10-24)
- http://www.mora.se/ArticlePages/200103/09/20010309155353_jaro/20010309155353_jaro.dbp.html. (2008-11-03)

Bilagor

Bilaga 1

2008-07-07

Till

Bibliotekschefer i samtliga kommuner i Dalarnas och Örebro län

Kartläggning inom ramen för projektet: ”Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta”

På uppdrag av Regionförbundet Örebro, Örebro läns Bildningsförbund, Länsbildningsförbundet Dalarna och Länsbibliotek Dalarna genomför jag en kartläggning av vilken samverkan som idag äger rum mellan bibliotek och studieförbund i Dalarna och Örebro län. Uppdraget innebär bl.a. att analysera vilka problem och möjligheter dessa aktörer ser i nuläget och för framtiden inom uppgifter som i bred mening avser samverkan inom folkbildningsområdet. Resultatet skall sedan ligga som underlag för en projektansökan till statens Kulturråd.

Det är angeläget att Er organisation tar den tid som det behövs för att kunna besvara den här relativt omfattande enkäten (även om jag vet att Ni redan är hårt tidspressade). Vad som ”ligger i potten” för Er del är en möjlighet att kunna skapa ett underlag som kan klargöra ”problembilden” och att därigenom få möjlighet att ”lära av varandra” samt ge idéer för att på olika sätt utveckla befintliga och nya verksamheter inom folkbildningsområdet i samverkan mellan dess aktörer, d.v.s. att försöka utveckla ett VINNA - VINNA FÖRHÅLLANDE.

Resultatet kommer att redovisas i en rapport till uppdragsgivarna. Dina svar redovisas i tabellform och i de fall svar citeras kommer dessa att anges som kommun a, b, c o.s.v.

Jag tar gärna emot Ert svar så snart som möjligt via e-mail (se nedan), OM MÖJLIGT SENAST den 5 september. (Även svar inlämnade senare beaktas)

Tack på förhand!

Mats Lundgren
Fil. dr Sociologi
(matsgeorglundgren@hotmail.com)

Kontaktuppgifter

Namn:
Adress:
Tel:
E-mail:

1. Grunddata

Kommun:

Budget för vart och ett av åren

2006

2007

2008

Budget som specifikt rör folkbildningsaktiviteter för vart och ett av åren

2006

2007

2008

Personal fördelat på olika personalkategorier (antal årsarbetare):

Antal biblioteksfilialer:

Antal arbetsplatsbibliotek:

Antal bokbussar:

2. "Folkbildningsuppgiften"

- Skulle Ni vilja säga att Ert biblioteksverksamhet utgör en viktig del av folkbildningsarbetet i kommunen?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på typ av aktiviteter och ungefärlig omfattning:

- Fungerar Ert bibliotek/biblioteksfilialer som mötesplats för kommuninvånare?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ev. kommentarer:

- Är Er verksamhet lika tillgänglig för kvinnor och män?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Motivera:

- Är Er verksamhet tillgänglig för människor med funktionshinder?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Motivera:

- Fullgör Ni i dagsläget "folkbildningsuppgiften" avseende vad som anges i Bibliotekslagen?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ev. kommentarer:

- Anser Ni att biblioteket har möjligheter att kunna bidra till att höja befolkningens utbildningsnivå och att öka människors livskvalitet?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på typ av aktiviteter och ungefärlig omfattning:

- Har Ni i skäligen grad medel för att kunna bedriva verksamheten på det sätt som Ni önskar?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Motivera varför:

- Konkurrerar Ni med studieförbunden om kommunala medel?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Vilka uttryck tar sig denna konkurrens?:

- Upplever Ni att begreppet folkbibliotek vara ”ideologiskt behängt”?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Vari ligger i så fall det ideologiska?:

3. Organisation

- Är Ert bibliotek ändamålsenligt organiserat för att kunna samverka med olika studieförbund?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge gärna exempel på svårigheter och möjligheter:

- Upplever Ni att Internet har påverkat biblioteks verksamhet?

Generellt

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

Inom folkbildningsområdet

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

4. Samverkan

Finns det organisatoriska hinder för att kunna utveckla samverkan med ett eller flera studieförbund?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Hur kan denna problematik beskrivas?

Finns det ekonomiska hinder för att kunna utveckla samverkan med ett eller flera studieförbund?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Hur kan denna problematik beskrivas?

- Förekommer det idag någon samverkan med

a) andra kommunala bibliotek **Ja Nej**

Om ja, beskriv på vilket sätt:

b) Länsbiblioteket? **Ja Nej**

Om ja, beskriv på vilket sätt:

c) något/några studieförbundsavdelningar? **Ja Nej**

Om ja, beskriv med vilka och på vilket sätt:

- Deltar Ni idag i något/några nätverk där det sker samverkan mellan folkbibliotek och studieförbund/länsbildningsförbund etc.? **Ja Nej**

Om ja, vilket/vilka nätverk är det och vilket/vilka syften har det/dessa?:

- Förekommer det att biblioteket bistår studiecirkelar/studiecirkelledare med stöd som rör deras pedagogiska arbete?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **I hög grad**

Ge exempel på hur:

- Förekommer det att biblioteket bistår studiecirkelar/studiecirkelledare med lokaler eller annan utrustning?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **I hög grad**

Ge exempel:

- Vilka ser Ni som de huvudsakliga möjligheterna för att etablera samverkan mellan Er och studieförbund?

- Vilka ser Ni som de huvudsakliga hindren för att etablera samverkan mellan Er och studieförbund?

5. Visioner inför framtiden

- Har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan med bibliotek i andra kommuner i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 **I hög grad**

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:.....

- Har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan med olika studieförbundsavdelningar i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:.....

- I vilken utsträckning har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan över länsgränsen i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:.....

- I vilken utsträckning skulle Er organisation vara intresserade av att ta initiativ till att samverkan kommer tillstånd?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om ja, vilka motiv ser Ni som bärande för att göra detta?

6. I övrigt vill vi framföra följande synpunkter:

7. Befintlig dokumentation

Har Ni dokumentation, t.ex. policydokument, verksamhetsplaner, verksamhetsberättelser, projektplaner etc., som Ni anser är viktiga att de kommer fram i denna kartläggning?

Bilaga 2

2008-07-07

Till

Verksamhetsansvariga för studieförbund i Dalarnas och Örebro län

Kartläggning inom ramen för projektet: "Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta"

På uppdrag av Regionförbundet Örebro, Örebro läns Bildningsförbund, Länsbildningsförbundet Dalarna och Länsbibliotek Dalarna genomför jag en kartläggning av vilken samverkan som idag äger rum mellan bibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län. Uppdraget innebär bl.a. att analysera vilka problem och möjligheter dessa aktörer ser i nuläget och för framtiden inom uppgifter som i bred mening avser samverkan inom folkbildningsområdet. Resultatet skall sedan ligga som underlag för en projektansökan till statens Kulturråd.

Det är angeläget att Er organisation tar den tid som det behövs för att kunna besvara den här relativt omfattande enkäten (även om jag vet att Ni redan är hårt tidspressade). Vad som "ligger i potten" för Er del är en möjlighet att kunna skapa ett underlag som kan klargöra "problembilden" och att därigenom få möjlighet att "lära av varandra" samt ge idéer för att på olika sätt utveckla befintliga och nya verksamheter inom folkbildningsområdet i samverkan mellan dess aktörer, d.v.s. att försöka utveckla ett VINNA - VINNA FÖRHÅLLANDE.

Resultatet kommer att redovisas i en rapport till uppdragsgivarna. Dina svar redovisas i tabellform och i de fall svar citeras kommer dessa att anges som studieförbund a, b, c o.s.v.

Jag tar gärna emot Ert svar så snart som möjligt via e-mail (se nedan), dock OM MÖJLIGT SENAST den 5 september (även svar inlämnade senare kommer att beaktas). OBS!! Enkäten besvaras i tillämpligt fall av studieförbundsavdelning. Enkäten har distribuerats enl. sändlista i detta mail. I det

fall ytterligare någon person skall besvara enkäten är jag tacksam för uppgift om detta.

Tack på förhand!

Mats Lundgren
Fil. dr Sociologi
(matsgeorglundgren@hotmail.com)

Kontaktuppgifter

Namn:
Adress:
Tel:
E-mail:

1. Grunddata

Studieförbundsavdelning:

Omsättning
2006
2007
2008 (budget)

Personal (2007)

- a) Verksamhetsansvarig/administrativ (antal årsarbetare)
- b) Studiecirkelledare (ung. antal)
- c) Kulturarbetare (ung. antal, lön/firma)

2. ”Folkbildningsuppgiften”

- Fungerar Er studieförbundsavdelning som mötesplats för kommuninvånare?

Inte alls 1   2   3   4   5   6   7   8   9   10 *I hög grad*

Ge exempel på aktiviteter:

- Bidrar Er studieförbundsavdelning till att höja befolkningens utbildningsnivå och att öka människors livskvalitet?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

- Är Er verksamhet lika tillgänglig för kvinnor och män?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

Motivera:

- Är Er verksamhet tillgänglig för människor med funktionshinder?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

- Får Ni i skälig grad stöd via statliga medel för att kunna bedriva verksamheten på det sätt som Ni önskar?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

Motivera:

- Får Ni i skälig grad stöd via landstingsmedel för att kunna bedriva verksamheten på det sätt som Ni önskar?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

Motivera:

- Får Ni i skälig grad stöd via kommunala medel för att kunna bedriva verksamheten på det sätt som Ni önskar?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ***I hög grad***

Motivera:

- Upplever Er studieförbundsavdelning att Ni konkurrerar med andra verksamheter om kommunala medel?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Vilka uttryck tar sig denna konkurrens?:

3. Organisation

- Är Er studieförbundsavdelning ändamålsenligt organiserad för att kunna samverka med lokala bibliotek?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge gärna exempel på svårigheter och möjligheter:

- Upplever Ni att Internet har påverkat Er studieförbundsavdelnings verksamhet?

Generellt

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

Inom folkbildningsområdet

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

4. Samverkan

- Finns det organisatoriska hinder för att kunna utveckla samverkan med lokala bibliotek?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Hur kan denna problematik beskrivas?

- Finns det ekonomiska hinder för att kunna utveckla samverkan med lokala bibliotek?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Hur kan denna problematik beskrivas?

- Förekommer det idag någon samverkan med

a) kommunala bibliotek? *Ja Nej*

Om ja, beskriv på vilket sätt:

b) Länsbiblioteket? *Ja Nej*

c) något/några andra studieförbundsavdelningar? *Ja Nej*

Om ja, beskriv med vilka och på vilket sätt:

- Deltar Ni idag i något/några nätverk där det sker samverkan mellan folkbibliotek och studieförbundsavdelning/länsbildningsförbund etc.? *Ja Nej*

Om ja, vilket/vilka nätverk är det och vilket/vilka syften har det/dessa?:

- Förekommer det att biblioteket bistår Era studiecirkelar/studiecirkelledare med stöd som rör deras pedagogiska arbete?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

- Förekommer det att biblioteket bistår Era studiecirkel/studiecirkelledare med lokaler eller annan utrustning?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Ge exempel på hur:

- Vilka ser Ni som de huvudsakliga möjligheterna för att etablera samverkan mellan Er studieförbundsavdelning och de lokala biblioteken?

- Vilka ser Ni som de huvudsakliga hindren för att etablera samverkan mellan Er studieförbundsavdelning och de lokala biblioteken?

5. Visioner inför framtiden

- Har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan med andra studieförbundsavdelningar i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:

- Har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan med lokala bibliotek i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:

- Har Ni ambitioner att vilja genomföra samverkan över länsgränsen i framtiden?

Inte alls 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 *I hög grad*

Om så, ge exempel på idéer i detta avseende:

- I vilken utsträckning skulle Er studieförbundsavdelning vara intresserade av att ta initiativ till att samverkan kommer tillstånd?

Inte alls 1   2   3   4   5   6   7   8   9   10 *I hög grad*

Om ja, vilka motiv ser Ni som bärande för att göra detta?

6. I övrigt vill vi framföra följande synpunkter:

7. Befintlig dokumentation

Har Ni dokumentation, t.ex. policydokument, verksamhetsplaner, verksamhetsberättelser, projektplaner etc., som Ni anser är viktiga att de kommer fram i denna kartläggning?

Om ja och material finns tillgängligt i elektronisk form skicka till:
matsgeorglundgren@hotmail.com

Bilaga 3

2008-09-24

Seminarium

Samtal om folkbildningens roll i regionens utveckling - Samverkan vs bidrag

Medverkande organisationer:

Folkrörelserådet, Landstinget Dalarna
Dalarnas Bildningsförbund/studieförbunden i Dalarna
Processledare: Mats Lundgren, Högskolan Dalarna

Tid: Tisdagen den 30 september 2008 kl. 09.30 – 15.00

Lokal: NBV:s lokaler, Ölandsatan 8, Falun

Program:

- 09.30 Samling (kaffe)
- 10.00 *Folkbildningens roll i regional och lokal utveckling*
”Laget runt” och samtal runt följande frågeställning:
Vilka behov av utveckling står Dalarnas som län inför den närmaste 5- 10 årsperioden? Vilka är utmaningarna och vilka är möjligheterna?
- 11.00 Grupparbete kring följande frågeställning:
På vilka sätt kan studieförbunden bidra till utvecklingen och möta de identifierade behoven?
- 11.45 Redovisning av gruppsamtal
- 12.30 Lunch
- 13.15 *Ett utvecklat samspel*
Samtal i mindregrupper runt följande frågeställning:
a) Hur kan samspelet mellan Landstinget Dalarnas och studieförbunden utvecklas?

b) Hur kan studieförbundsdistriktens verksamhet presenteras/redovisas på ett relevant sätt?
- 14.00 Redovisning och samtal. Hur ser vägen framåt ut?

15.00   Avslutning, kaffe

Deltagarna ombeds att inför seminariet fundera över dessa frågor, gärna samtal med kollegor i den egna organisationen runt dessa.

Välkomna till ett förhoppningsvis intressant och konstruktivt seminarium!

Bilaga 4

2008-10-06/Mats Lundgren

Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta

- Kartläggning och analys och förutsättningar för ökad samverkan mellan bibliotek och studieförbund i Dalarna och Örebro län (pågående kartläggning)

Biblioteken och studieförbundens intresse för framtida samverkan

Tabell 15. Bibliotekens ambitioner för att skapa samverkan inom folkbildningsområdet (Bibliotek = B. N =27; Studieförbund = S. N = 17. Absoluta tal).

Intresse för samverkan	I liten grad (1-3)		I någon grad (4-7)		I hög grad (8-10)		Ej svar	
	B	S	B	S	B	S	B	S
Bibliotek med bibliotek i andra kommuner	1	X	7	X	17	X	2	
Studieförbund med bibliotek	X	1	X	4	X	10		2
Över länsgränsen	7	3	12	6	6	7	2	1
Bibliotek med studieförbund	3	X	8	X	14	X	2	
Studieförbund med studieförbund	X	4	X	5	X	7	X	1
Intresse för att ta initiativ till att samverkan kommer tillstånd	7	3	9	5	5	7	6	2

GRUPPARBETSUPPGIFT:

Diskutera med utgångspunkt i tabell 15 nedanstående frågeställningar (Redovisa skriftligt. Gärna i punktform).

1. Vilka idéer och visioner har Ert bibliotek för att utveckla verksamheten inom de närmaste åren?
2. Hur skulle dessa idéer och visioner kunna utvecklas i samverkan med:
  - a) Andra kommunala bibliotek
  - b) Länsbiblioteken
  - c) Något/ några studieförbund
  - d) Länsbildningsförbunden
3. Skulle det vara möjligt att involvera flera av dessa aktörer i ett sådant utvecklingsarbete? Beskriv hur och varför det skulle vara möjligt/inte möjligt.
4. Hur ser förutsättningarna ut för att detta skulle lyckas ut?
5. Vilka hinder finns och hur kan dessa hanteras?

Regionförbundet Örebro

701 83 Örebro

Tfn: 019-602 63 00

Fax: 019-18 98 29

Besöksadress:

NetCity, Forskarevägen 1

702 18 Örebro.

www.regionorebro.se

regionorebro@regionorebro.se